

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1896. Andra Kammaren. N:o 46.

Söndagen den 10 maj.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Efter föredragning till en början af statsutskottets utlåtande n:o 9 a, angående vissa anslag under riksstatens åttonde hufvudtitel, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

§ 2.

Föredrogs men bordlades å nyo statsutskottets utlåtande n:o 76.

§ 3.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 77 i anledning af väckta motioner angående pension åt enkan efter aflidne registratorn i justitieombudsmansexpeditionen Oriel Otto Afzelius.

Till utskottet hade remitterats två lika lydande motioner, väckta, den ena (n:o 54) inom Första Kammaren af herr *P. von Ehrenheim*, och den andra (n:o 242) inom Andra Kammaren af herr *O. R. Themptander*, i hvilka motioner föreslagits, att Riksdagen måtte åt registratorn i justitieombudsmansexpeditionen, auditören Oriel Otto Afzelii enka, Maria Georgina Afzelius, född Wallroth, bevilja en årlig pension, utöfver hvad henne tillkommer från civilstatens pensionsinrättning och arméns pensionskassa, af femhundra kronor, att utgå för hennes återstående lifstid, under förutsättning att hon ej ingår nytt äktenskap.

Utskottet hemställde emellertid, att omförmälda motioner icke måtte af Riksdagen bifallas.

Häremot hade reservation anmälts af herrar *Chr. Lundeberg*, *H. P. P. Tamm*, *A. G. L. Billing*, *K. Bohnstedt*, *N. Fosser*, friherre *F. W. von Otter*, *I. Wijk*, *G. D. R. Tornerhjelm*, *E. Fränckel*, *F. E. Pettersson*, friherre *J. T. Gripenstedt* och *Th. Nyström*, hvilka tillstyrkt bifall till motionerna.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr von Krusenstjerna: Motionären, som af en resa är hindrad att i dag vara tillstädes i kammaren, har anmodat mig, att, med anledning af de å sid. 2 i utskottets utlåtande anförda siffror meddela några ytterligare upplysningar. Dessa äro, att Afzelii enka, när hon år 1883 erhöi boskilnad från sin man, icke fick undanskifta något af boets egendom, utan genom boskilnaden endast vann den förmånen, att, hvad hon framdeles ärfva eller förvärfva kunde, skulle vara hennes enskilda egendom. Vidare, att af tillgångarne efter Afzelius 19,800 kronor utgjordes af lifförsäkring, men att denna är hypotiserad för 19,000 kronor, så att af detta lifförsäkringsbelopp således ingenting kan komma att tillfalla enkan. Hvad beträffar boets öfriga skulder, ha dessa, som belöpa sig till 6,000 kronor, tillkommit efter boskilnaden, så att för dem svarar Afzelii enka. Följden häraf blir således den, att boets samtliga tillgångar komma att åtgå till betalningen af skulderna med undantag, af hvad som återstår af lösöreboet, som är uppskattadt till 3,000 kronor. Detta är således enkan Afzelius enda tillgång, men det är en tillgång, som icke afkastar någon ränta. Motionären har bedt mig meddela detta. För egen del ber jag, då här är fråga om en enka efter en Riksdagens tjänsteman, som varit i Riksdagens tjenst i 48 år, och då boets ställning är sådan, att enkan, som icke kan bidra något till sitt uppehälle, är hänvisad, förutom till lösöreboet, som icke lemnar någon afkastning, till en pension på 580 kronor, få hemställa, att Riksdagen i detta fall måtte behjerta den bekymmersamma ställning, hvori hon befinner sig, genom att bifalla motionerna. Jag tillåter mig därför hemställa, att kammaren ville, med afslag å utskottets hemställan, bifalla reservationen.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Statsutskottet har såsom skäl för sitt afstyrkande af motionerna angifvit, att den ifrågavarande personen åtnjutit så hög aflöning under sin tjenstetid, att han af densamma bort kunna afsätta ett belopp, tillräckligt för den efterlevande enkan att lefva af, i händelse han, såsom skett, skulle komma att dö före henne.

Statsutskottet säger, att han varit i åtnjutande af icke mindre än 4,000 kronor i lön. Denna summa lär dock icke vara den rätta. Till en af ledamöterna på den afdelning inom utskottet, som haft denna fråga till förberedande behandling, har lemnats en uppgift, som slutar på en annan summa. Han är icke här närvarande, så han kan icke sjelf åberopa dessa siffror, men jag skall i stället be att få meddela, hvad han eljest kunde upplysa om. År 1895 var ifrågavarande registrator upptaxerad till en inkomst af 8,610 kronor, i hvilken summa ingå inkomster från tre olika håll. På grund häraf komma de af statsutskottet anförda skälen att få en vida större betydelse än de förut egt. Jag tror därför, att allt skäl talar för att kammaren måtte bifalla utskottets afstyrkande hemställan. Den ifrågavarande enkan har i alla fall en

pension af icke mindre än 580 kronor, och då torde det ligga i öppen dag, att denna summa icke, såsom motionären säger, lemnar en mycket knapp tillgång till hennes lifsuppehälle, ty den, som har 580 kronor i årlig inkomst bör kunna draga sig fram utan att lida nöd.

För öfrigt tror jag, att ett afslag på denna framställning i sjelfva verket skulle vara till gagn såväl för statens embetsmän som ock för deras enkor och barn, i händelse de efterlemna sådana.

Ty om man fortsätter att bevilja enkor och barn efter embets- och tjänstemän pensioner till högre belopp än de sjelfva kunnat förvärfva sig genom insättning i enke- och pupillkassan, så vänjer man i och med detsamma embetsmännen vid att icke behöfva för framtida behof afsätta något af sina löner, huru stora dessa än äro.

Jag tror, att det är tid på att börja afslå sådana framställningar, och får jag för den skull yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogs och bifölls statsutskottets memorial n:o 78, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Kongl. Maj:ts proposition om aflöning åt tjänstemän vid Vadstena hospital och asyl.

§ 5.

Likaledes bifölls sammansatta stats- och lagutskottets härefter föredragna memorial n:o 14, angående anvisande af ersättning till sammansatta stats- och lagutskottets kansli.

§ 6.

Till afgörande företogs härefter bevillningsutskottets betänkande n:o 30, angående beräkning af vissa bevillningar för år 1897.

Efter föredragning till en början af *punkten 1*, deri utskottet hemställt, att tullmedlen måtte för år 1897 beräknas till 37,000,000 kronor, begärdes ordet af

Herr friherre von Schwerin, som yttrade: Herr talman, mine herrar! Jag skall be att med några få ord för kammaren få nämna, att jag inom bevillningsutskottet yrkat på en i någon mån annan beräkning än den, som här är framställd. Jag yrkade inom utskottet, att hvitbetssockeraccisen, som af utskottet beräknats till 8,500,000 kronor, skulle i beräkningen upptagits till 9,500,000 kronor, och detta af det enkla skälet, att efter

min uppfattning — som för öfrigt torde delas af de flesta kamraterna inom utskottet — den ifrågavarande accisen verkligen skall komma att inbringa dessa 9,500,000 kronor. Jag har äfven i sammanhang dermed yrkat, att man i stället skulle nedsätta det för tullmedlen beräknade beloppet från 37,000,000 till 36,000,000 kronor. Jag anser nemligen, att man vid en uppställning sådan som denna först och främst bör taga i betraktande de poster, som noggrannast låta sig bestämmas, och uppföra dem till de belopp, hvartill man verkligen kan antaga, att de skola uppgå. Af dessa poster äro de allra säkraste just den allmänna bevillningen och, efter hvad jag anser, hvitbetssockeraccisen, samt derefter post- och stämpelmedlen. För att sedan få beräkningen att gå ihop, som man säger, är det icke så noga, om man lägger till eller tager ifrån en half eller hel million på en annan post, men det bör då vara just den post, som mest af alla är oberäknelig, d. v. s. tullbevillningen. Statskontoret har beräknat denna post till 36,000,000 kronor, under det att regeringen höjt beräkningen till 37,000,000 kronor. Jag har inom utskottet sökt att få denna siffra åter nedsatt till 36,000,000 kronor, till hvilket belopp dessa medel äfven för innevarande år äro beräknade. Jag medgifver gerna, att jag för min del är fullt öfvertygad om, att tullmedlen för nästa år skola uppgå till både 36, 37 och 38 millioner, men jag har, som sagdt, velat, att man skulle bestämma de säkraste inkomsterna först.

Hvad nu hvitbetssockertillverkningsafgiften beträffar, behöfva herrarne endast kasta en blick på sid. 9 i utskottets betänkande för att finna, att denna accis, som år 1892 utgjorde något öfver 2 millioner, år 1893 steg till nära 3 millioner, derefter år 1894 uppgick till omkring 4,700,000 kronor och under år 1895 inbringade öfver 7 millioner kronor. Som herrarne mycket väl känna, kommer under innevarande år en betydligt större areal än hittills att användas för betodling, och vidare har Riksdagen, som bekant, helt nyligen fattat beslut om höjning af den beräknade utbytesprocenten, som för närvarande är bestämd till 9 %, ej blott till af regeringen föreslagna 10 % utan ytterligare $\frac{1}{2}$ % derutöfver. Det torde under sådana förhållanden icke vara något tvifvel underkastadt, att ju icke denna accis, som redan år 1895 öfversteg 7 millioner kronor, för år 1897 skall uppgå till 9,500,000 kronor.

Jag har med detta velat hafva fastslaget, att man bör taga de säkra inkomsterna först.

Dessutom vet man icke, hvad tullarne kunna komma att inbringa. Det kan hända, att vi få utmärkta skördar i år och nästa år i motsats mot hvad i fjor var händelsen, då skörden var ytterst dålig. I sådant fall kommer importen af brödsäd att under år 1897 i hög grad sjunka, hvarigenom tullarnes belopp starkt reduceras. Man kan också tänka sig det motsatta förhållandet, att vi få dyr tid och missväxt. Det kan då inträffa, att den svenska Riksdagen blir tvungen att nedsätta de höga spanmålstillarne, eller att regeringen måste vidtaga denna åtgärd. Ty har regeringen en gång begagnat sin påstådda rättighet att ensam höja spanmålstillarne, så kunna herrarne vara förvissade om att regeringen icke

kan undgå att nedsätta dem, derest vi få dyr tid, och jag anser, att det just är i den rigtningen, som regeringen bör begagna sig af sin magt med afseende å spanmålstullarne.

Jag har endast velat nämna detta för att framhålla, att, om det är någon post, som är alldeles oberäknelig, så är det tullmedlen, ty i fråga om dessa kan beräkningen, med hänsyn till de nuvarande höga spanmålstullarne, slå fel på 4, 5 å 6 millioner. Jag har därför, som sagdt, yrkat, att man skulle nedsätta denna post till af statskontoret beräknade 36 millioner kronor, och i stället höja hvitbetssockeraccisen med motsvarande belopp. Då jag emellertid inom utskottet kommit i minoriteten, skall jag naturligtvis icke framställa något yrkande här. Jag har blott velat för kammaren påpeka, att jag hyser denna uppfattning, som jag tror vara temligen väl grundad.

Jag har, som sagdt, icke något yrkande att göra.

Vidare anfördes icke. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Återstående *punkterna 2:o—6:o.*

Biföllos jemväl.

§ 7.

Slutligen föredrogos, hvart för sig, och lades till handlingarne lagutskottets memorial:

n:o 79, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande viss del af utskottets utlåtande n:o 8, i anledning af justitieombudsmannens framställning rörande lösen för gravationsbevis; och

n:o 80, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut med för-anledande af lagutskottets hemställan i dess utlåtande n:o 67 i anledning af väckt motion om ändringar i förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2,54 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Måndagen den 11 maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 i denna månad.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande protokoll, som upplästes:

År 1896 den 11 maj sammanträdde de valmän, som af kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken jemte deras suppleanter, för att i anledning deraf att advokatfiskalen K. Hj. A. Nehrman, som vid innevarande riksdag utsetts till tredje suppleant i riksbankens styrelse, afsagt sig nämnda uppdrag, företaga val af en suppleant för fullmäktige; och befans efter valförrättningens slut hafva dertill blifvit utsedd för tiden från valet till dess nytt val år 1897 försiggått:

Herr f. d. jernkramhandlanden i Stockholm Fredrik Magnus Lundh med 39 röster.

Lasse Jönsson.

Chr. Lundeberg.

Herman Behm.

A. P. Danielson.

Jemte det protokollet lades till handlingarne, beslöts, att Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag af protokollet under rättas om det sålunda försiggångna valet, med anmodan att låta uppsätta och till kammaren ingifva förslag dels till förordnande för den valde, dels ock till skrifvelse till Kongl. Maj:t med anmälan om valet, äfvensom för iakttagande vid riksdagsbeslutets uppsättande.

§ 3.

Anmäldes och godkändes följande till kammaren inkomna förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nemligen:

från *statsutskottet*:

n:o 45, angående reglering af utgifterna under riksstatens sjetta hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet;

n:o 46, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet; samt

n:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående upplåtelse till skjutfält af en del af kronoegen-
domen Götaström i Tofteryds socken, Östbo härad och Jönköpings län;

från *sammansatta stats- och lagutskottet*:

n:o 66, angående utredning rörande fiskeribefolkningens i Göteborgs och Bohus län nuvarande bostadsförhållanden;

n:o 67, i anledning af dels Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar med afseende å delning af Hernösands stift, dels ock Kongl. Maj:ts proposition n:o 40 med förslag till ändrad lydelse af §§ 2 och 5 i förordningen angående allmänt kyrkomöte den 16 november 1863;

n:o 68, i fråga om ett andra ålderstillägg åt ordinarie lärare vid folkskola;

n:o 69, i fråga om reglering af aflöningen för biträdande lärare vid folkskola m. m.;

n:o 70, i anledning af Kongl. Maj:ts dels i proposition n:o 5 framlagda förslag till förordning angående blindundervisningen, dels ock i statsverkspropositionen gjorda framställningar beträffande undervisningsanstalter för blinda; samt

n:o 71, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag af allmänna medel till döfstumskoledistrikt, som till enskild undervisningsanstalt öfverlemnats sinnesslött döfstumt barn;

från *bevillningsutskottet*:

n:o 86, angående tullbevillningen; samt

från *Riksdagens kansli*:

n:o 74, angående föreskrifter rörande barns och minderåriges användande vid offentliga föreläsningar och teaterföreläsningar.

§ 4.

Till kammarens afgörande förelägg till en början:

Om revision af allmänna hypoteksbanken.

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 11, i anledning af väckta motioner om revision af allmänna hypoteksbanken m. m.

I detta utlåtande hemstälde utskottet:

Om revision
af allmänna
hypoteksban-
ken.

(Forts.)

»att ofvanberörda af herr C. P. af Burén, af herr A. Ericson i Ransta samt af herrar H. Andersson i Nöbbelöf och M. Dahn väckta motioner icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.»

Efter uppläsande häraf anförde;

Herr Ericson i Ransta: Herr grefve och talman, mine her-
rar! Det är både känt och erkänt, att jordbruket i våra dagar
lider betryck, så att jordbrukaren med svårighet kan uppehålla sig
och betala sina räntor och utskylder. För en jordbrukare, som
har sin egendom betald och föröfrigt är utan skuld, för honom
kan det nog gå för sig att slå sig fram, men för den, som sitter
i skuld för en stor del af sin egendom och i synnerhet för den,
som har denna sin skuld i allmänna hypoteksbanken, är det i
dessa tider nästan omöjligt att utan fortsatt skuldsättning kunna
bedrifva sin näring.

Det är känt, att låneräntan i allmänna hypoteksbanken för
närvarande är betydligt högre än den är i den allmänna penninge-
marknaden. Att bankens ställning blifvit sådan, dertill finnas
många orsaker. Jag medgifver villigt, att det under föregående
tider nog kan hafva varit svårt för banken att på fördelaktiga vil-
kor upplåna penningar, och jag medgifver äfven, att denna bank
förr i tiden varit till gagn för jordbruket, i det att den försett det
med rörelsekapital, men deremot kan jag icke medgifva, att den
skötts på sådant sätt, att den följt med sin tid. Det finnes många
bevis och många exempel på, att banken under alla tider med
mindre sakkänedom skött sin rörelse. Följden har också blifvit,
att allmänna hypoteksbanken, som tillkommit i ändamål att gynna
och hjälpa jordbruket, blifvit en af dess svåraste fiender. Hvad
är då naturligare, än att ett allmänt missnöje med denna bank
uppkommit i landet, och att litet hvar har frågat: huru är det möjligt,
att denna bankinrättning — jordbrukets egen bank — kommit i
en sådan ställning, att den numera för jordbruket snarare är till
betryck än till hjälp. Många exempel kunna, såsom jag nyss
nämnt, därför andragas, men jag vill endast påpeka det förhållan-
det, att de lån banken upptagit hafva alltid, märk *alltid*, upptagits
mot mycket ofördelaktiga räntor. Nu frågar jag: huru skall detta
på något sätt kunna afhjelpas? Man har väntat och man har från
hypoteksbankens styrelse haft utlåtande om, att snart nog skulle
en hjälp bringas jordbruket i form af räntenedsättning på hypo-
teklånen. Detta uttalades för flera år sedan, och man sade då,
att åtminstone år 1897 skulle en icke ringa räntenedsättning kunna
ske. Löftet har dock på ett mycket märkvärdigt sätt förlorat sitt
värde. Ty hvad gjorde bankstyrelsen vid den konvertering, som
den varit berättigad att företaga beträffande 1880 och 1883 års lån.
Jo, redan år 1894 erbjöd sig ett bankkonsortium att öfvertaga och
omstämpla de år 1897 förfallna obligationerna, hvilket anbud af
bankens styrelse antogs, ehuru det för banken var mycket ofördel-
aktigt. Den konvertering, som företogs, skedde på så sätt, att den
i stället för att blifva till fromma för banken, så att den förhopp-

ning, bankens styrelse uttalat om att en betydlig räntenedsättning skulle kunna ske 1897, tvärtom för en längre tid förhindrat banken att på fördelaktigt sätt genom de konjunkturer, som förefunnos och som antagligen komma att förefinnas, till fromma för jordbruket nedsätta sin ränta.

*Om revision
af allmänna
hypoteksban-
ken.
(Forts.)*

Jag skall icke trötta med många siffror eller med något längre anförande, utan endast med några få siffror belysa, huru den konvertering tillgick, hvilken jag nyss berörde. Redan under år 1894 omstämplades obligationer till ett belopp af 80,000,000 kronor och under år 1895 till belopp af 23,000,000 kronor. Banken betalade då, för att få räntan nedsatt med $1\frac{1}{2}$ proc., under 2 å 3 år dels ränteförlust och dels konverteringskostnader med öfver 2 procent. Detta var ju en ganska dyr omställning.

Men den största olyckan ligger icke deri; den största olyckan ligger i, att banken bundit sig för ytterligare 10 år efter 1897 eller 12 år efter den tid, då konverteringen företogs, d. v. s. för en längre tid, än banken enligt reglementet har rätt att binda bankens obligationer. Härigenom har det således blifvit omöjligt för hypoteksbanken att åstadkomma den nedsättning, man 1897 hoppats vinna. Jag skall också i detta sammanhang be att få påpeka en annan omständighet, som framgår af 1895 års revisionsberättelse, nemligen att banken då utsläppte för 500,000 kronor $4\frac{1}{2}$ procents obligationer. Det är visserligen sant, att dessa omstämlats till $3\frac{3}{4}$ procent, men det blef ju ändå en förlust, då banken enligt revisionsberättelsen icke behöfde dessa medel, och då bankens $3\frac{1}{2}$ procents obligationer med säkerhet kunde säljas till pari kurs. Likaledes är det ofattligt, hvarför banken utsläppte ytterligare obligationer i rörelsen, då — såsom af revisionsberättelsen framgår — banken har öfver $15\frac{1}{2}$ millioner kronor utestående i tillfälligt placerade lån. Om banken behöft ytterligare penningar, synes det mig således varit lämpligare, att banken sökt indraga dessa tillfälliga lån, på hvilka den drager lägre ränta, och som icke äro placerade med den säkerhet, som reglementet för hypoteksbanken föreskrifver.

Mot den af mig i min motion begärda revisionen åberopas nu, att en sådan revision redan förekommit för icke mer än 6 år sedan, och att af bankinspektörens senaste berättelse skulle framgå, att allting i hypoteksbanken vore godt och väl. Så tror jag emellertid icke är förhållandet; ty bankinspektören har enligt min åsigt i åtskilliga fall uttalat ganska stora betänkligheter mot hypoteksbankens styrelse; och jag skall i det hänseendet be att få hänvisa till åtskilliga utdrag ur bankinspektörens berättelse, som förekomma i min motion. På sidan 4 heter det der:

»Så befans det, att den i bankens räkenskaper upptagna s. k. garantifonden för kapitalrabatternas amortering å kronor 3,123,140 endast är en »genom en bokföringsåtgärd framkonstruerad tillgång», sannolikt hufvudsakligen tillkommen på grund af »styrelsens önskan att slippa i böckerna figurera med den öfver höfvan stora kapitalrabatt», som banken fick vidkännas vid upptagande af det »olyckliga 1879 års franska 4 procent lånet». Angående detta lån

Om revision
af allmänna
hypoteksban-
ken.
(Forts.)

upplyser för öfrigt bankinspektören, att kapitalrabatten derå var så stor, »att den icke kunde blifva betalad ens om banken under länets hela 60-åriga återbetalningstid kunde påräkna 5 procents ränta på de penningar, som verkligen uppbyros».

Och litet längre ned heter det:

»Och hvad sjelfva posten »kapitalrabatter i bankens böcker vidkommer, så förklarar bankinspektören, att densamma icke, såsom det uppgifves, fullt motsvarar »beräknadt kapitalvärde af ränteskilnaden mellan upp- och utlåningar». Posten i fråga »betecknar hvarken de effektiva kapitalrabatterna eller kapitalvärdet af ränteskilnaden, utan någonting, som ligger emellan dessa värden och som synes utfördt till ett temligen godtyckligt belopp.»

Vidare påpekar bankinspektören såsom en fara för bankens soliditet de exekutiva försäljningarne, som dels ega rum till följd af en låntagares oförmåga att behålla sin egendom, men som dels också börja tillämpas af personer, hvilka icke äro i den ställning, att de behöfva exekutivt försälja sin egendom, men göra det, emedan då inbetalning blott sker af kapitalskulden men ej af kapitalrabatterna.

Följden blef den, att den öfverflyttades från dessa genom de exekutiva försäljningarne infriade lån på andra i banken kvarstående låntagare. Skulle sådana exekutiva försäljningar komma att mer och mer tilltaga, så skulle fara uppstå för bankens ställning, detta enligt bankinspektörens eget yttrande. Nu har det påståtts — och detta synes äfven framgå af utskottets betänkande — att motionärerna skulle ha tänkt sig eller velat föreslå, att staten skulle genom ett penningetillskott eller på annat sätt här träda emellan samt betala en del af de skulder, hvari jordbrukarna hafva till hypoteksbanken. En framställning i sådant syfte har åtminstone icke jag gjort, och jag tror ej heller, att en sådan tanke legat bakom något af motionärernas förslag. Hvad vi begära, är att få till stånd en verklig revision, en revision, som tydligt kan utvisa bankens verkliga ställning, samt vidare att få fram något förslag till rättelser och förbättringar, innan det ännu är för sent.

Så har det äfven sagts, att en sådan revision, en sådan utredning icke bör utgå från statens, utan från delegarnes sida. Det har till och med sagts, att det icke ens vore *rätt*, att staten vidtog en sådan åtgärd. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att något sådant har förut skett. År 1889 tillsattes nemligen en komité, som verkstälde utredning af hypoteksbankens affärer. Riksdagen har således redan en gång förut vidtagit en liknande åtgärd.

Nu skulle man ju kunna invända: då för så få år sedan en dylik revision skett, skulle det då vara lämpligt att nu ånyo tillgripa en sådan utväg? Deremot vill jag genmäla, att sedan 1890 betydliga förändringar skett i vårt bankväsen och låneräntan, och att derför en ny utredning är af behöfvat påkallad. Att en dylik utredning skulle ske från delegarnes egen sida, kan ju, det medgifver jag gerna, synas lämpligt, men den, som litet närmare satt sig in i hypoteksföreningarnes verksamhet och skötsel, torde lätteligen finna, att det vore, om också icke alldeles omöjligt, så dock

svårt att från delegarnes egen sida åstadkomma en sådan revision, såvida bankstyrelsen själf icke ville taga initiativet till densamma.

Vi veta, att hypoteksbanken är den sammanhållande länken mellan de tio olika hypoteksföreningarne, och att hypoteksbankens verksamhet ledes af en styrelse, förstärkt af ombud från dessa tio hypoteksföreningar. Det är således icke vid hypoteksbankens styrelsesammanträden, som delegarne direkt kunna uttala sina åsikter, utan det är genom att på hypoteksföreningarnes årsstämmor välja ombud till allmänna hypoteksbankens styrelse, som delegarne kunna öfva något inflytande. Då frågar jag: då nu låntagarnes antal är så pass stort — de utgöra ett antal af öfver 70,000 hufvudsakligen mindre jordbrukare, hvilket framgår deraf, att medelsumman af lånen blott är 5,000 kronor — är det då manne så lätt för dessa delegare, som vid årsstämmorna komma tillsammans från vidt skilda håll, att der fatta beslut och deltaga i frågors afgörande, i hvilka de naturligtvis icke kunna vara hemmastadda? Följden har äfven blifvit den, att dessa stämmor blifvit mycket litet besökta. Jag kan meddela, att jag själf för ett par dagar sedan bevistade en hypoteksförenings årsstämma här i Stockholm. Vid detta sammanträde närvaro, styrelsen inberäknad, ungefär tio personer, och vid detta så fåtaligt besökta sammanträde, som upptog en tid af ungefär 20 minuter, upplästes revisionsberättelsen, förrättades val m. m. I dessa val deltog ej mer än en, högst två personer. Af dylika exempel torde framgå med all tydlighet, att från delegarnes sida möter det stora svarigheter att öfva något inflytande eller drifva sina åsikter igenom och på det sättet framtinga en sådan nödvändig revision, som här är ifrågasatt.

Nu kan man visserligen fråga: hvad vilja motionärerna och hvad kan man åtgöra i denna fråga? Ja, detta är något, som man ej kan besvara förr än efter en grundlig och genomgripande utredning af bankens verkliga ställning. Det har dock i motionerna och inom Riksdagen angifvits åtskilliga sätt att kunna lösa frågan. Och jag vill påpeka en åtgärd, som torde vara alldeles nödvändig under nuvarande förhållanden, nemligen borttagande, innan det blir för sent, af den nuvarande kapitalrabatten. Detta kan ske på olika sätt, och jag vill blott påpeka ett: att nemligen, sedan känt blifvit och en verklig utredning skett, hurudan bankens ställning är, och huru stor den verkliga kapitalrabatt är, som hvilat på banken, uppdelat denna kapitalrabatt på lånen för att få bort denna hindrande och besvärliga rabatt, som nu utgör det svåraste hindret för hypoteksbankens ordnande i bättre riktning. Nu är ju frågan för denna riksdag förfallen genom det beslut, som Första Kammaren redan har fattat. Och jag antager, att detta beslut till icke ringa del påverkats deraf, att en motion inom hypoteksbanken för närvarande föreligger om en sådan utredning, som här är ifrågasatt. Det skulle således kunna synas, som om man härvid ej hade något vidare att göra. Men jag vill påpeka, att hypoteksbanken förut visat obenägenhet för en dylik utredning, ty, då åtskilliga motioner i hypoteksbanken förut förelegat i dylikt syfte, hafva de alltid af styrelsen hastigt afspisats och vid årsstämman

*Om revision
af allmänna
hypoteksban-
ken.*

(Forts.)

Om revision
af allmänna
hypoteks-
banken.
(Forts.)

afslagits. Det är således föga förhoppning om, att den nu föreliggande motionen kommer att leda till något verkligt resultat.

Vidare har jag hört, att det skulle vara ifrågasatt att från bankens eller bankstyrelsens egen sida tillsätta en komité, som skulle verkställa den här förslagna utredningen. Om så skedde, vore det bra, och då vore för närvarande den af oss begärda utredningen obehöfelig. Då emellertid frågan inom Första Kammaren redan fallit, och vi ha ett halft löfte från bankens sida, att en dylik utredning kommer att verkställas och en komité tillsätts, har jag, herr talman, för närvarande ej något yrkande att göra, dock förbehållande mig rätt, att, om under den fortsatta diskussionen något uttalande eller yrkande skulle göras om den af mig begärda utredningen, få göra det yrkande, hvartill jag kan finna mig befogad.

Herr friherre von Schwerin: Herr grefve och talman! Mine herrar! Jag betyftar ej alls, att den föregående talaren lemnade en sakrik utredning af den föreliggande frågan, och beklagar blott, att sorlet i kammaren gjorde det för mig omöjligt att uppfatta hans ord. Emellertid skall jag be att med några ord få belysa frågan i dess stora allmänna drag.

Här föreliggande åtskilliga motioner rörande hypoteksbanksväsendet, och jag tycker mig finna, att de mer eller mindre fördoldt eller uppenbart gå ut på två saker: den *ena* är, att staten på något sätt skulle träda emellan och hjälpa oss skuldsatta jordbrukare att komma ifrån de betungande vilkor, under hvilka vi nu arbeta, och den *andra* är, att staten skulle öfvertaga administrationen af denna jordbruksbank. Hvad den senare frågan beträffar, så får jag säga, att jag för min del icke vill vara med om något sådant. Jag tror icke — vare detta sagdt utan den ringaste afsigt att klandra — att staten i allmänhet gjort sig känd för att kunna administrera något som helst billigare än hvad det privata intresset visat sig kunna göra. Och om herrarna vilja taga reda på, hvad administrationen af hela denna hypoteksbank med alla dess filialer i landsorten kostar, så är jag öfvertygad om, att herrarne skola medgifva, att det jemförelsevis är en ringa summa. Skulle deremot staten öfvertaga administrationen, skulle efter några år, till följd af den vidlyftiga organisation med ty åtföljande kostnader för pensionering o. d., som staten skulle införa, kostnaderna komma att ställa sig vida högre.

Återstår då att se, om det skulle vara med billighet och rättvisa förenligt, att staten skulle träda emellan och hjälpa oss från de dåliga affärer, som vi råkat in i. Jag tror ej, att detta kan vara rätt. Skall staten träda emellan till förmån för en klass, kan sedan hvilken annan klass som helst, som gjort dåliga affärer, framställa kraf på, att staten skall träda emellan och betala differensen. Vi få nog i stället vara så goda att reda ut saken och betala våra skulder sjelfva.

Så har man begärt, att vi skulle skrifva till Kongl. Maj:t och begära en utredning. För min del är jag alltid med om utredningar, ty det kan ej vara förenadt med någon fara att begära sådana,

*Om revision
af allmänna
hypoteks-
banken.*
(Forts.)

och jag vill i detta fall, att det skall bli en utredning, men i detta fall tror jag, att det är alldeles onödigt att begära en sådan af Kongl. Maj:t, då vi veta att på grund af enskild motion hypoteksbanken själf redan är beredd på en sådan utredning. Det är en offentlig hemlighet, som jag gerna kan omtala, att en komité skall tillsättas för att grundligt utreda frågan. Saken har för öfrigt redan förut blifvit grundligt behandlad af bankinspektören.

Jag kan dock ej neka mig nöjet att i denna fråga framhålla några synpunkter. Man påstår, att hypoteksbanken lånat på ytterst ofördelaktiga villkor, och att kapitalrabatten uppgått till orimligt höga belopp. Derom kunna meningarna ju vara delade. För min del skall jag öppet erkänna, att jag hyser den åsigten, att den sista konverteringen, som hypoteksbanken gjorde, var mindre fördelaktig. Jag tror nemligen — jag vill dock ej gifva mig in på siffror, ty detta är mindre angenämt — att man helt enkelt bör låta bli att konvertera i förtid, utan lugnt afvakta den tidpunkt, som en gång blifvit bestämd för konverteringen. Hade detta här skett, tror jag, att man i detta fall kunnat konvertera till $3\frac{1}{2}$ procent i stället för till $3\frac{3}{4}$ procent. Och jag har aldrig kunnat fatta, hvarför hypoteksbanken gick och konverterade i förväg. Detta gäller den sista konverteringen, och äfven i någon mån den näst sista. Ty jag upprepar det: om man hade väntat, skulle enligt min tanke de gamla $4\frac{1}{2}$ och 4 procent obligationerna kunnat konverteras, om icke nu, så dock vid den tidpunkt, då konverteringsrätten blifvit bestämd att inträda, till $3\frac{1}{2}$ procent.

Men jag vill dock säga, att, trots att jag gifvit ett sådant erkännande, jag dock tror, att den, som opartiskt satt sig in i saken, skall förvånas öfver att finna, att hypoteksbanken på sina många lån betalat mindre kapitalrabatt än staten gjort vid sin upplåning af motsvarande millioner. Detta är ett påstående, som herrarne kanhända tycka vara väl djerft, men det vore lätt att bevisa det-samma, ehuru därför fordrades en hel arsenal af siffror. Jag tror dock, att, om man vill undersöka saken, man skall finna, att, hvad jag påstått, är fullkomligt öfverensstämmande med sanningen, nemligen att staten betalt större kapitalrabatt än hypoteksbanken, och detta duger således ej till argument för dem, som vilja, att staten skall öfvertaga administrationen af denna bank.

För öfrigt är det en annan sak, som förvånar mig hos dessa motionärer. Och det är det, att, samtidigt med det, att de utveckla en mycket loflig sträfvan att få en nedsättning i räntan å dessa lån till stånd — och jag erkänner, att den för närvarande är mycket tryckande för oss; jag är själf mycket stor delegare i en hypoteks-förening och skulle verkligen gerna vilja ha en räntenedsättning, ty nog är det hårdt att för lån mot första inteckning i egendom under halfva taxeringsvärdet betala en half å en procent mera än för ett liknande lån i hvilken annan bankinrättning som helst, ty, som herrarne veta, är hypoteksbankens ränta $4\frac{3}{4}$ procent, då jag för närvarande på ett dylikt hypotek kan få låna penningar i Stockholm till 3,8 procent och är alldeles öfvertygad om, att det ej skall dröja länge, förän man kan få dem till en eller annan tiendedels

Om revision
af allmänna
hypoteks-
banken.
(Forts.)

procent lägre — att samtidigt härmed, säger jag, från samma håll framställes kraf på, att staten skall låna upp en större summa till ett s. k. försvarslån — det har varit tal om 50, 60 eller 70 miljoner kronor; och jag tror, att man skulle kunna leta upp namn, som stå under både motionerna om nedsättning af räntan och motionerna om upptagande af ett försvarslån, som man så vackert kallar för ett »inhemskt» lån. Nu är saken dock den — och det, tror jag, herrarne alla ge mig rätt i — att, om vi vore nog galna att gå in på den saken och taga upp ett försvarslån, skulle detta ej göra annat än drifva upp räntan. Och om det omöjliga skulle inträffa, att detta lån kunde tagas upp inom landet — det går då gudskelof icke — så skulle man här drifva upp räntan till fem eller sex procent. Det är detta, som förvånar mig, att från samma håll, hvarifrån man yrkar på räntans nedsättande med hvilka lagliga medel som helst, samtidigt framkommer ett förslag att låna upp 60,000,000 kronor inom landet, hvilket enligt min mening är rätta sättet att drifva upp räntan.

Jag har velat begagna tillfället att yttra detta, och vill nu sluta med att säga, att jag anser det onödigt att skriva vidare i saken, då vi veta, att den kommer att bli utredd från kompetent håll. Derfor skall jag helt enkelt be att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr Lundell: Jag tror icke, att det precis är så synnerligt mycket att göra i den här saken. Jag har sjelf noga följt med hypoteksbankens förvaltning, och hvad angår dess förvaltning som bankinrättning, tror jag, att jag kan instämma i hvad min länskamrat, herr Danielson, sade för några dagar sedan, då det gälde en annan bankfråga, nemligen att, såvidt han kunde förstå, hypoteksbanken är den sämst förvaltade af alla banker. Och lägger man hypoteksbankens sista konvertering till grund för sitt omdöme, tror jag, att man kommer till det resultatet.

Jag har försökt att studera hypoteksbankens historia för rätt lång tid och funnit, att denna penninginstitution nästan alltid varit ytterst illa skött. Detta är således ej något nytt. Olyckligtvis är det nu så, att allmänna hypoteksbanken har privilegium på att ensam sköta de här affärerna; det får ej vara någon konkurrens från något annat håll.

Att det nu går så till i hypoteksbanken, kan på det hela taget icke läggas delegarne i hypoteksföreningarne till last, därför att de sakna nästan allt inflytande på bankens förvaltning. Deras inflytande är nästan helt och hållet nominelt. Å hypoteksföreningarnes sammanträde är det några få personer, som diktera besluten, bestämma hvilka som skola vara ombud vid sammanträde i hypoteksbanken, om aföningar o. d.; och när ombuden komma upp till hypoteksbanken för bolagsstämmor eller sammanträden, kunna de rakt intet göra. Jag har sjelf talat vid ombud, som yttrat, att de alls icke äro förberedda på, hvilka personer de skola sätta till, och att de ej äro inne i förvaltningsfrågor o. d.

En historia från den gamla tiden, som vi ju alla minnas, är den om det der franska banklånet, som hypoteksbanken upptog, och som var så bakvänt på alla möjliga sätt. Som ett annat exempel på, huru det gått till förr, kan ju anföras, att hypoteksbanken tagit upp ett lån, som ej skall slntbetalas förr än år 1959, och som ej på något sätt kan inbetalas på kortare tid än 80 år från den tid, då man tog upp lånet. Man kan då finna, att banken icke just haft några stora finansierer förr, och den tycks icke ha det nu heller. Hvad nu beträffar den senaste konverteringen, som gjordes, så var det ju ett konsortium af banker och bankmän, som erbjödo sig att i förtid konvertera lånet. Det är mycket naivt, hvad hypoteksbankens styrelse då yttrade, nemligen att det vore mycket osäkert, huru det stälde sig med räntan år 1896 eller 1897, då lånet skulle konverteras, men att de här personerna kade rygga att bära en möjlig förlust o. s. v. Och så tog hypoteksbankstyrelsen deras anbud, denna hypoteksbankstyrelse, som tycker sig vara mycket klokare än bankmännen, men i hvilken det min sann icke fins några Wallenbergar — det kan man nog förstå.

Man har här hufvudsakligen velat framhålla, att det endast vore jordbrukarnes intressen, som här vore i fråga, och att det är blott från jordbrukarnes sida den här reformen påyrkas. Ja, jag undrar, om icke andra samhällsklasser få kännning af, att jordbruket blir betryckt. Det lär väl ingen kunna förneka, att just hypoteksbankens dåliga anstalter ha en stor del i det betryckt, som en hel mängd jordbrukare få vidkännas för närvarande, och att detta betryckt åter haft stor del i de anstalter i tullväg m. m., som Riksdagen varit nödsakad att vidtaga i och för jordbrukets upphjelpande — somliga har fått hjälp i socker, andra i råg och hvete, somliga i fläsk, ty det är väl alldeles säkert att, om det ej vore nödvändigt att jordbrukarne på detta sätt hjälptes, andra samhällsklasser icke skulle vara missbelåtna med om dessa tullanstalter kunde något inskränkas. Jag tror alltså, att det är i alla samhällsklassers intresse att söka få anstalterna vid hypoteksbanken så billiga och lindriga som möjligt.

Emellertid synes det ej här vara mycket att göra för tillfället.

En talare har förut här nämnt, att staten vid sina lån nog fått vidkännas högre kapitalrabatter, än hvad hypoteksbanken har gjort. Jag tror dock icke, att han på något sätt kan förebbringa utredning derom, utan det var endast en lös förmodan af honom. Skall man till grund för sitt omdöme lägga de senaste åtgärderna med konverteringar i riksgäldskontoret och i hypoteksbanken, så ser man, att hypoteksbanken gjort betydligt sämre affärer, än hvad staten samtidigt gjort. Ty när hypoteksbanken konverterat sina lån till 4 procent, så har staten samtidigt konverterat sina till $3\frac{1}{2}$ procent; och under det hypoteksbanken får ge ungefär $1\frac{1}{2}$ procent emellan, så får staten i mellangift $\frac{1}{2}$ procent. Jag tror således, mine herrar, att det råder en betydande skilnad i det fallet. På den sista konverteringen har hypoteksbanken, kan man säga, gjort en förlust på 3—4,000,000 kronor, och man kunde åtminstone ha tänkt sig, att styrelsen bort besinna sig två gånger, innan den under ett så jem-

*Om revision
af allmänna
hypoteks-
banken.*
(Forts.)

*Om revision
af allmänna
hypoteks-
banken.
(Forts.)*

merligt tillstånd beslöt sig för att i förtid och alldeles i oträngdt mål vidtaga sådana konverteringsåtgärder, som den gjorde.

Saken tyckes, som sagdt, vara ganska jemmerlig, men vi lära väl ej under dessa omständigheter kunna göra annat, än Kongl. Maj:t gjorde med arméförvaltningen, nemligen att förklara styrelsen *vårt synnerliga misslag* för dess åtgärande vid 4 procent konverteringen, ty vår magt tyckes härvidlag vara ännu mindre än Kongl. Maj:ts med afseende å både arméförvaltningen och Ottenbyremonterna.

Jag kan, som sagdt, icke se, att något egentligen kan göras för närvarande, ehuru önskligt vore, att något blefve gjordt i den riktning, som angifvits i motionen, eller att staten ingrepe mera, än den hittills gjort. Jag tror icke, att det skulle blifva dyrare. Jag har sjelf varit revisor i Smålands hypoteksförening och sett de omkostnader, denna har, och jag får säga, att jag nog ibland sett staten slösa med medlen, men jag har funnit det vara ett intet mot den slösaktiga hushållning, som fördes i denna hypoteksförening. Der förekom, att personer hade 50 kronor om dagen i betalning för sitt arbete och resekostnadsersättning dessutom; der förekom, att personer, som biträdde vid kassörsbefattningen, allt emellanåt kunde få 3—400 kronors gratifikation för ett par tre dagars arbete. Så dålig är ändå icke statens hushållning.

Kunde staten ingripa och Riksdagen tillsätta styrelseledamöter i hypoteksbanken, tror jag, att det skulle gå bättre än hvad det nu gör.

Något yrkande vill jag ej göra; jag ser icke skäl att göra det i frågans nuvarande läge, då densamma redan är fallen i Första Kammaren. Men jag anser, att det skulle vara mycket skäl i att föranstalta en revision, icke så mycket för att utreda bankens ställning som för att se till, om man icke genom lagstiftningsåtgärder kunde få till stånd någon garanti mot sådana missgrepp, som hittills fått passera och som gjort att hypoteksbanken blifvit en olycka för hela landet.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

*Angående
utredning i
fråga om
presterska-
pets aflöning
m. m.*

I ordningen förekom dernäst sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om presterskapets aflöning m. m.

I berörda inom Andra Kammaren afgifna motion, n:o 52, hade herr A. P. Danielson föreslagit, att Riksdagen måtte besluta:

1:o) att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla:

a) att Kongl. Maj:t täcktes, så fort ske kunde, låta utreda myckenheten af den tionde, som nu af tiondeskyldig jord utginge

till presterskapets i riket aflöning, och det belopp i penningar, denna tionde motsvarade efter medelmarkegångspriset för de senaste tio åren 1886—1895 och i följd deraf utginge till presterskapets aflöning i hvarje pastorat, och hvad summan af denna tionde utgjorde för hela riket, samt sedan med första möjliga, men senast till 1898 års Riksdag *dels* afgifva förslag till afskrifning af denna tionde på enahanda sätt, som med de å jorden hvilande grundskatter egt rum, och under loppet af 10 år med 10 procent årligen, *dels* föreslå ett belopp, som Riksdagen borde anvisa och som mot tionden svarade, att utgå till presterskapets aflöning, antingen sålunda, att det betalades omedelbart till presterna mot motsvarande minskning i de afgifter, som utgjordes till dem af tiondeskyldig jord, eller ock utgå såsom lindring till egarne af sådan jord för den tid, nu skedda löneregleringar gälde; allt i syfte, att, när tiden för nu gällande löneregleringar tilländagått och tiondens hela afskrifning egt rum, staten skulle öfvertaga hela det belopp till presterskapets aflöning, som hittills utgått dertill af tiondeskyldig jord;

Angående utredning i fråga om presterskapets aflöning m. m. (Forts.)

b) att Kongl. Maj:t täckes, om så lämpligt kunde ske, i sammanhang med i mom. a) omförmälda utredning, men eljest för sig, låta upprätta förslag till lönestat för presterskapet i riket, afsedd att gälla från och med 1912 och att tillämpas i hvarje pastorat från de tider, då nuvarande löneregleringar der upphöra, samt att denna lönestat måtte upptaga bestämdt belopp för hvarje presterlig tjänstebefattning;

c) att utredningen till denna lönestats uppgörande jemväl måtte omfatta, huruvida förefintliga boställen lämpligen borde efter uppskattning och mot afdrag på lönen för tjänsteinnehafvaren bibehållas eller endast bostad med trädgårdsland åt honom upplåtas, och boställena öfverlemnas till pastoraten mot viss afgift eller för statsverkets räkning utarrenderas, samt att Kongl. Maj:t ville, så fort ske kunde, för Riksdagen föreslå *dels* de förändringar ej mindre i kongl. förordningen af den 11 juli 1862 om ordnande af presterskapets aflöning än ock i öfriga, frågan berörande lagrum, *dels* äfven de vilkor, som kunde finnas nödiga för statens öfvertagande af aflöningen till rikets presterskap såsom till öfrige statens tjänstmän; samt

d) att äfven förslag till pensionsstat för presterskapet måtte uppgöras på här ofvan angifna grunder, i syfte att de prestmän, som af sjuklighet eller ålder ej förmådde behörigen uppehålla sina tjänster, skulle erhålla sådan; och

2:o) att ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag af 10,000 kronor till kostnader för här ofvan omförmälda utredningar.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Angående
utredning i
fråga om
presterska-
pets aflöning
m. m.
(Forts.)

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar *Petersson* i Runtorp och *Redelius*.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr *Redelius*: Herr talman! Mine herrar! Såsom reservant mot utskottets nu föredragna betänkande ber jag att få säga några ord, och det dels i syfte att om möjligt söka förmå kammaren att fatta ett annat beslut, än utskottet tillstyrkt, och dels i syfte, att ärendet måtte så att säga skrivas upp på dagordningen, så att det med framgång kan komma igen vid en följande riksdag.

Jag anser nemligen denna fråga, som herr *Danielson* genom sin motion framlagt för Riksdagen, vara af sådan betydelse, att den förtjenar att komma under ompröfning. Detta har ock, synes det mig, utskottet erkänt, då utskottet, såsom herrarne kunna finna, säger, att »de enligt 1862 års förordning upprättade regleringar af presterskapets löner visat sig under nuvarande förhållanden innebära anmärkningsvärda ojemnheter såväl beträffande fördelningen af ifrågavarande utskylder som ock med afseende å beloppen af de för vederbörande prestmän bestämda aflöningar.»

I afseende å dessa ojemnheter ber jag att få påpeka ett och annat exempel af det slaget, som jag tror vara bekant litet hvarstans.

I afseende å fördelningen af dessa utskylder torde det vara känt, att det egentligen är i mantal satt jord, som får bära den största tungan af ifrågavarande utskylder, under det öfriga beskattningsföremål ha mycket liten och somligstädes ingen alls del uti ifrågavarande onus. Jag har mig exempelvis bekant, att under det en hemmansbrukare för en fastighet, taxerad till 35,000 kronor, måst erlægga i sådana utskylder, som här beröras, 100 kronor, har innehafvaren af en fastighet till taxeringsvärde af 450,000 kronor erlagt 40 kronor. Detta beträffande afgift af fastighet. Hvad åter angår afgift af personer för andra beskattningsföremål, förekomma der lika stora ojemnheter. En person, som är taxerad till 800 kronors inkomst, får betala ett par kronor, under det en annan, som är taxerad till 10,000 kronors inkomst, icke betalar ett enda öre.

Ett slags verk och inrättningar kan betala stora summor, efter den olika taxerade inkomsten uppgående till 30, 40, 50, å 100 kronor, under det att andra inrättningar, som äro mångdubbelt större, fritaga sig från denna utgift på grund af en så egendomlig bestämmelse som den, att det skall erläggas en viss procent af inkomsten, såvidt man icke innehar jordbruk. Man arrenderar då nemligen en liten jordlägenhet och betalar afgift till presterskapet för denna lägenhet samt blir fri från all annan beskattning till presterskapet.

Det finnes sålunda ganska betydande ojemnheter i detta afseende. Och eftersom det under riksdagarne flera gånger varit tal om de *personliga* utskylderna, skall jag såsom ett ytterligare exempel på ojemnheter anføra, att på ett ställe har man bestämt personella afgifter till presterskapet till 10, på ett annat till 12

och på ett tredje till 15 öre för hvar person, under det att på andra ställen icke alls några sådana afgifter blifvit bestämda. Det torde vara nog att omnämna detta, då jag antager, att förhållandena i detta fall äro väl kända af herrarne. Men i afseende på fördelningen af de inflytande medlen råder också stora ojemnheter, icke blott beträffande förhållandet mellan kyrkoherde och komminister, utan också mellan dessa båda tjänstegrader sins emellan. Jag vet, att på ett ställe kyrkoherden har 1,500 kronor — tionden och bostället sammanräknadt — och på andra ställen flera gånger så stort belopp.

Jag anser också, att det behöfves andra bestämmelser beträffande en möjlig sammanslagning af mycket små pastorat, der sådant kan med församlingsbornas bifall genomföras, äfvensom angående delning af större församlingar. Det finnes alltså mycket, som skulle behöfva rättas och jemnas, såsom utskottet jemväl erkänner.

Nu har emellertid såsom skäl för att icke nu företaga någon åtgärd i förevarande hänseende anförts, att det ännu dröjer länge, innan tiden för nu gällande löneregleringar går till ända, och utskottet anser därför, att man icke redan nu behöfver taga denna sak under behandling. Detta skäl har man hört så ofta äfven utom riksdagen, att jag anser mig böra upptaga det till besvarande. Jag anser för min del, att det alls icke är för tidigt att nu röra vid denna fråga, såvidt man eljest är af den mening, att något i detta afseende behöfver göras. Äfven om vi nu beslutade en skrivelse till Kongl. Maj:t i ämnet, är det knappast troligt, att vi skulle hinna få en ändrad lagstiftning till stånd förr än till år 1912, då löneregleringarne gå till ända, eller strax derefter. Ty antag, att Riksdagen nu afläter en skrivelse till Kongl. Maj:t i ämnet och att Kongl. Maj:t redan i år föranstaltar om den begärda utredningen, så kan man i alla fall icke vänta att från något slags komiterade få fram ett förslag förr än nästa år. Öfver det förslaget eller utlåtandet skulle sedan en hel del församlingar och myndigheter öfver hela landet höras, och den, som känner till, hvilken mängd olika förslag och utlåtanden i sådana här ämnen kunna komma fram, förstår nog, att det skall taga en rundlig tid endast att läsa igenom utlåtandena, göra ett sammandrag deröfver samt taga i öfvervägande de anmärkningar, som framställts och, så vidt görligt är, omformulera det första förslaget i öfverensstämmelse med den allmänna meningen. Om förslaget så kommer till Kongl. Maj:t, så vill Kongl. Maj:t säkerligen höra högsta domstolens mening om detsamma, och då framställas nog der anmärkningar. Men sedau det passerat denna skärseld, kommer förslaget ändtligen till Riksdagen, der nog äfven olika meningar om detsamma komma att uppstå och anmärkningar deremot att framställas. Det är därför icke troligt, att ett sådant förslag skulle gå igenom i Riksdagen första gången, det framlägges. Men skulle det gå igenom i Riksdagen, så skall det sedan till kyrkomötet, hvilket tager en god tid, och vi känna nog exempel på, huru svårt det hittills varit för kyrkomötet och Riksdagen att kunna ena sig

*Angående
utredning i
fråga om
presterska-
pets aflöning
m. m.
(Forts.)*

Angående
utredning i
fråga om
presterska-
pets aflöning
m. m.
(Forts.)

i någon fråga af vigt på det här området. Förslaget skulle därför antagligen komma att gå fram och tillbaka flera gånger mellan kyrkomötet och Riksdagen. På detta sätt skall det enligt mitt förmenande dröja icke blott till år 1912, utan vida längre, innan man i detta afseende hinner igenom alla vanskligheter och får en lag, som kunde blifva till belåtenhet å alla sidor.

Jag tror sålunda, att det redan nu är hög tid att göra något i denna del. Och är det så, att Andra Kammaren anser, att någonting bör göras för åstadkommande af en utredning, så torde kammaren böra visa det genom att bifalla motionärens anhållan om en skrivelse i ämnet. Genom Första Kammarens beslut är frågan visserligen fallen för denna riksdag, men om Andra Kam-maren för sin del bifaller en sådan skrivelse om utredande af hit hörande frågor, så blir denna sak så att säga uppsatt på före-dragningslistan, hvarigenom den kunde komma igen en annan gång, så att man slutligen kommer till något resultat.

Jag skall på grund af hvad jag nu anfört tillåta mig att yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till motionen. Jag gör detta, ehuru jag visserligen icke i alla punkter är af precis samma mening som motionären; men jag tror icke, att någon skada sker, äfven om de öfriga sakerna, som jag icke i allo kan vara med om, komma under ompröfning. Det är i alla fall alltid något godt med att få allt, som hörer tillsammans med denna fråga, fullständigt utredt.

Jag yrkar, såsom sagdt, bifall till motionärens förslag.

Herr Hedin: Det händer ibland, att motioner tillbakavisas, därför att de anses vara alltför innehållsfattiga; men det händer också stundom, att motioner afvisas därför — och detta är nog skälet på åtskilliga håll i detta fall — att de befinnas vara alltför innehållsdigra. Emellertid torde de, hvilka äro mindre böjda för den nu föreliggande motionen af det skälet, att den onekligen har särdeles vidtomfattande konsekvenser, böra noga besinna, hvad det är, som motionären här begärt. Motionären har uppenbarligen icke anspråk på att med sin motion hafva framlagt ett program för en fullständig, definitiv lösning af de frågor, som i hans motion beröras, utan han har framlagt ett program för en *utredning* af dessa frågor. Jag förmodar också, att motionären icke skulle hafva något emot att beträffande detta utredningsprogram gå in på vissa jemkningar, derest utskottet velat inlåta sig derpå.

Jag kan så gerna först som sist nämna den enda egentliga anmärkning, jag har att göra emot motionen. Jag hemtar den icke derifrån, att motionären har föreslagit ett successivt afskaffande af tionde; ty detta synes mig icke böra föranleda någon afgörande betänklighet hos dem, hvilka anse, att afskaffandet af gamla jord-skatter är en bättre skattereform i allas intresse, än påläggandet af nya konsumtionsskatter på dem, hvilka icke någon jord ega. Icke heller kan jag godkänna den invändning, som jag hört uttalas enskildt, att det icke skulle vara klart i motionärens framställning, huruvida den öfverflyttning på staten af en nuvarande kommunal

utgift, som han föreslår, afser samtliga kommuner i riket. Jag kan nemligen icke läsa motionen på annat sätt, än att motionären i 3:e punkten tydligen tillkännagifvit sin mening vara den, att denna öfverflyttning skulle ega rum likaväl för stads- som landtkommuner. Nej, min egentliga invändning är den, att motionären icke i sitt förslag har upptagit äfven ett yrkande om utredning rörande en minskning af det öfverflödigt stora antalet pastorat, en fråga, som i sjelfva verket är ganska gammal. Emellertid kan denna omständighet icke för mig utgöra något hinder för att rösta för motionen, då den utan allt tvifvel kommer igen, säkerligen redan vid nästa riksdag, och då jag vill antaga, att motionären icke skall hafva något emot att i berörda hänseende komplettera sin framställning. Detta af mig önskade tillägg står ju icke i ringaste motsägelse mot motionens syfte i öfrigt.

Jag kan sålunda icke finna någon anledning, hvarför jag nu icke borde med min röst bidraga till ett uttalande till förmån för en sådan utredning, som motionären här ifrågasatt i första punkten af sitt förslag.

Jag skall nu be att få till bemötande upptaga något af hvad utskottet anført mot motionärens förslag. Utskottet har invändt, att en sådan anordning, som motionären åsyftar, eller att presterskapets aflöning, som hittills utgjorts af vederbörande församlingar, skulle öfvertagas af staten, antagligen skulle hafva till följd, att tillsättningen af alla presterliga tjänster öfverginge till staten, och utskottet anser, att, i samma mån som statens inflytande på kyrkan härigenom skulle ökas, presterskapet komme att ställas oberoende af vederbörande församlingar och deras önsknningar. Nu vill jag emellertid erinra derom, att, då man antagit, att med en sådan förändring, som motionären här ifrågasatt, skulle förr eller senare följa, att på Kongl. Maj:t skulle öfverflyttas all utnämningssätt till alla presterliga lägenheter i landet, denna konsekvens icke synes mig vara alldeles gifven. Staten bidrager i sjelfva verket för närvarande i ganska väsentlig mån till aflönande af folkskolelärarne, men såvidt jag vet, har ingen sagt, att deraf skulle rimligen böra följa, att till statens nuvarande lagstiftnings- och inspektionsrätt beträffande folkskoleväsendet skulle läggas, att statsmagten äfven skulle få rätt att öfvertaga den omedelbara förvaltningen af folkskolans angelägenheter och taga om hand utnämningen af folkskolelärare. Naturligtvis kan man icke ifrågasätta, att Kongl. Maj:t skulle göra det, men man kunde ju tänka sig, att denna utnämningssätt skulle öfverlemnas åt en af Kongl. Maj:t beroende vare sig central eller lokal styrelse. Men jag har aldrig hört någon säga, att detta vore en konsekvens, som man kunde befara, därför att staten i mycket väsentlig mån gått in på att med kommunen dela kostnaderna för folkskolelärarne aflöning.

Vidare vill jag anmärka, att utvecklingen synes mig gå och äfven böra gå i den riktning, att kommunerna blifva organ, utrustade med en visserligen blott relativ, men dock ganska betydlig sjelfständighet, för allmänna statsintressen, som kommunerna finge sköta, visserligen inom af lagen uppdragna gränser, och som i

*Angående
utredning i
fråga om
presterska-
pets aflöning
m. m.
(Forts.)*

Angående
utredning i
fråga om
presternas
aflöning
m. m.
(Forts.)

många fall med större framgång kunde anförtros åt dem än åt kongl. administrativa myndigheter. Betraktar man saken så, d. v. s. upphör man att tänka sig snart sagdt ett slags principiell opposition mellan kommunernas och statens intressen, synes det mig, som om motionärens förslag, i hvad det afser en skatteförändring, närmast är att betrakta såsom en omläggning af skatt, hvilken kan och bör och, såvidt den utföres på ett någorlunda rimligt och förnuftigt sätt, ovilkorligen skall medföra en större jemnhet och likhet i utgörandet af en skattebörd, hvilken, såvidt jag förstår, icke rätteligen bör betraktas som en specifikt kommunal skattebörd, utan såsom en skattebörd för ett allmänt statsintresse, nemligen så länge en statskyrka eger bestånd.

Går jag derefter vidare och tager i betraktande den 3:dje punkten utaf motionärens förslag, der han ifrågasätter, att »utredningen till denna lönestats uppgörande jemväl måtte omfatta, huruvida förefintliga boställen lämpligen borde efter uppskattning och mot afdrag på lönen för tjensteinnehafvaren bibehållas eller endast bostad med trädgårdsland åt honom upplåtas, och boställena öfverlemnas till pastoraten mot viss afgift eller för statsverkets räkning utarrenderas», så har motionären der vidrört en redan gammal fråga.

Bland det ofantliga antal motioner, som vid 1847—48 års riksdag behandlades af allmänna besvär- och ekonomiutskottet i dess utlåtande n:o 96, nämnes i första rummet — därför att den kom från ridderskapet och adeln, och ära den, som äras bör — en motion, hvars författare, »under återopande deraf, att värden och skötseln af de presterskapet anslagna boställen hindrade dessa embetsmän att, på sätt, som vederborde, fullgöra deras trägna och ansvarsfulla åligganden, föreslagit, att, vid framdeles inträffande ledigheter, så väl pastors- som kapellansboställen måtte å offentlig auktion bortarrenderas på 20 å 30 års tid, i likhet med hvad i afseende på militiestatens subalternboställen eger rum» o. s. v. Motionärens namn var Reuterswärd, visserligen ej *P. O.* men *P. A.*, och för tillfället får man väl nöja sig med det. Denna fråga är således ganska gammal, och man vet, att den på många håll äfven betraktats såsom ganska vigtig. Det är nu visserligen sant, att sedan dess har presterskapet blifvit befriadt genom 1866 års riksdagsordning från det odrägliga politiska hofveri, som ålåg det forna rikspresterskapet, *clerus comitialis*. Det är sant, att det nu ligger i valmännens hand att tillse, i likhet med hvad vår store Erik Gustaf Geijer önskade, att »den kristlige läraren» frikallas från att befatta sig med politiken, hvilken ej är hans egentliga fält, enär »han odlar ett annat, för högre skördar» — skördar af en högre art, menade Geijer, än politikens hafre och potatis och sådant mer. Detta är visserligen sant. Men å andra sidan skall man ej heller glömma, att det finnes ett annat, mycket ansvarsfullare åliggande, som presterskapet har lyckats att helt och hållet undandraga sig, men som väl en gång, om än frågan nu blott alltför länge fått hvila och blifvit bortglömd, skall till presterskapet återgå, åliggandet nemligen att åtaga sig religionsundervisningen i folkskolan.

Den Riksdag — utan tvifvel den mest betydande i vårt århundrade näst den grundlagsstiftande Riksdagen 1809—10 — den Riksdag, säger jag, som grundlagt vårt nuvarande folkskoleväsen, uttalar uti 10 § af förslaget till lag om folkundervisningen i riket af den 14 juni 1841, att presten skulle vara skyldig att åtminstone med folkskoleläraren dela religionsundervisningsskyldigheten, så att han för sådant ändamål skulle vara pliktig att infinna sig i de fasta skolorna minst en gång i hvarje vecka och vid de flyttande skolorna så ofta hans tjänsteåligganden och öfriga förhållanden det medgäfvde. Detta beslut fattades utaf adels-, borgare- och bondestånden. Presteståndet fattade ett beslut, som mera formelt än till sjelfva syftet afviker från den 10 § i förslaget till lag om folkundervisningen, i det att presteståndet antog följande formulering: »— — — åligger det likväl vederbörande presterskap att meddela barnen undervisning i religionen, särdeles såvidt den afser dess tillämpning på hjerta och lefverne, samt att för sådant ändamål infinna sig i de fasta skolorna minst en gång i hvarje vecka och i de flyttande så ofta tjänsteåligganden och öfriga förhållanden medgifva»; och en del af presteståndets medlemmar hade ej det minsta emot att bifalla samma lagparagraf, som antogs af de tre öfriga stånden. Jag erinrar dervidlag om yttranden af sådana män som prosten Morén, biskoparne Butsch och Holmström, Erik Gustaf Geijer, prosten Sidner o. s. v. Om man nu fortfar att oupphörligt ställa större och större fordringar — och det gör man — på folkskolelärarne, måste väl den fordran, att presten skall åtminstone deltaga i, der han ej kan helt och hållet öfvertaga religionsundervisningen i folkskolan, komma att tränga sig fram med allt större och större kraft, och deri har man ju ett ytterligare skäl till det, som anfördes af Reuterswärd, P. A., vid riksdagen 1847—48, för det yrkande, som af motionären nu blifvit framställt i 3:dje punkten af hans förslag.

Det har yttrats, att det nu, år 1896, skulle vara alldeles onödigt tidigt att förbereda sig på en år 1912 inträffande eventualitet. Jag instämmer i detta fall alldeles med den föregående talaren deri, att jag tror, att det ej är en enda minut för tidigt. När det vid riksdagen 1847—48 på allvar blef fråga om reglering af prestaflöningarne medelst lönekonventioner, erinrades det om att Kongl. Maj:t åren 1816, 1819, 1829, 1830 och 1836 utfärdat uppmaning att lösa denna fråga, att afhjälpa det öfverklagade eländet, genom frivilliga konventioner, och det erinrades också om, huru liten bit framåt man hunnit på den vägen. Nå väl, efter 1847—48 årens riksdag dröjde det i 14 år, innan förordningen af 1862 om allmänt ordnande af presterskapets aflöning utkom. Ja, detta är mycket litet mindre än den tid, som vi nu hafva kvar till 1912, och det, märk väl, för en fråga af en ofantligt mycket större, mycket mera vidtgripande och i alla afscenden mera kinkig beskaffenhet än den, som slutligen blef löst genom 1862 års förordning. Det är således icke ens någon tid att förlora enligt min mening.

Uti 4:de punkten har motionären också tagit upp ett redan gammalt önskuingsmål. Jag har ej haft tillfälle att närmare efter-

*Angående
utredning i
fråga om
presterska-
pets aflöning
m. m.
(Forts.)*

Angående
utredning i
fråga om
presternas
aflöning
m. m.
(Forts.)

forska, huru gammalt det kan vara såsom riksdagsfråga, men jag erinrar mig, att vid riksdagen 1859—60 väcktes motion, gående derpå ut, att man skulle skaffa en grundplåt för bildande af en fond för presternas pensionering genom den mycket förnuftiga åtgärden att frigöra åtskilliga på obehöfligt sätt bundna tillgångar, hvilket skulle tillgå på det sättet, att man afskaffade biskopsembetena. Således är frågan åtminstone åtskilliga decennier gammal, den fråga, som motionären har här berört i 4:de punkten af sitt förslag.

När nu härtill kommer, att, oafsedt den personliga afgiften till kyrka och presterskap, uppgående till ej så mycket mindre än en million kronor, hvilken säkerligen har den bästa utsigt att stå kvar och läsas fast ytterligare, i fall prestelöneregleringsfrågan kommer att i följd af långvarigt uppskof lösas i stor hast och brådska — när dertill kommer, säger jag, att, oafsedt den frågan, motionärens förslag öppnar den bästa, ja, nära nog den enda utsigten till att få afskaffad den straffskatt, som svenska staten anser sig kunna pålägga de medborgare, hvilka ej tillhöra statskyrkan, i hvilket hänseende Sverige nu intager en undantagsställning bland de civiliserade folken, för hvilken vi alla böra blygas, så utgör det ett ytterligare skäl till de redan i korthet anförda af annan beskaffenhet, på grund hvaraf jag för min del ej kan annat än anhålla, att kammaren behagade bifalla motionärens förslag.

Herrar *Themptander*, *Wavrinsky*, *Wallbom* och *Eriksson* i Bäck förklarade sig instämma med herr Hedin.

Herr Olsson i Ornakärr: Herr talman, mine herrar! Motionären har i sin motion meddelat några historiska uppgifter om kyrkotionden, dess fördelning i Sverige etc. Jag vill meddela några uppgifter om huru denna afgift har uppkommit i provinsen Skåne.

Under de första århundradena af kyrkans tillvaro hade lärarne sitt underhåll genom eget arbete och genom frivilliga bidrag af församlingsmedlemmarne. Vid synoden i Macon 585 blef kyrkotionden först påbuden under hot af bannlysning. Under Karl den Stores tid utgäfvos åtskilliga stadganden om densamma, och den blef då allmän i vesterlandet. I Sverige infördes skyldigheten att betala tionde i mån af att katolska läran antogs af folket. Den omtalas redan 1082 i ett af påfvens bref. Åtskilliga stadgar i de gamla landskapslagarne visa, att lagstiftningen gick i den riktningen, att kyrkotionde skulle betalas af folket, på samma gångsamma lagar lemna bevis för att en förvärd skriftutläggning användes för att bibringa folket den föreställningen, att det var Guds bud, att de skulle betala tionde. Tiondevånget i gamla Sverige synes dock hafva blifvit infördt utan blodsutgjutelse.

Annat var förhållandet på åtskilliga ställen i Danmark och särskildt i Skåne, som då hörde till detta land. Gamla skånska kyrkorätten, som uppgifver sig vara »satt å folkting» i Lund 1162, omtalar endast, att bönderna lofvat att gifva erkebiskopen tionde

af all säd. Huru det i verkligheten förhållit sig med detta löfte, om det blifvit gifvet af många eller få, torde vara svårt, ja, omöjligt att afgöra.

År 1180 blef Absalon, som förut varit biskop å Seeland, erkebiskop i Lund. Några nya läns herrar från Seeland, som blifvit tillsatta i Skåne dels af erkebiskopen, dels af konungen, föranledde genom sin hårdhet mot allmogen, att denna gjorde uppror mot erkebiskopen. Bönderna fordrade, att de tillsatta läns herrarne skulle afskedas, att bönderna skulle hafva frihet att betala hvilka afgifter eller hvilken tionde de sjelfva ville, och att presterna skulle få tillstånd att gifta sig. En dansk författare säger: »Bönderna ville icke förpligta sig till något bestämdt, men de ville nog bidraga med det nödvändiga, men detta var icke nog för Absalon, han ville fastslå som en *rätt* hvad nu var en *gåfva*, ty eljest var biskopsmagtens fasthet byggd på sanden och skulle svigta vid första motstånd. Sin föresats genomförde han under en rad af blodiga strider i Skåne, såsom han förut genomfört den på Seeland». Att allmogen under upproret gjorde sig skyldig till olagligheter kan icke förnekas. Erkebiskopen hotade att belägga landet med interdikt, men emedan presterna trädde emellan med sin förbön, blef icke hotel-sen verkställd. Konungen ville underhandla med allmogen, erkebiskopen ville icke. Konung Waldemar I samlade då sin krigshär å Seeland och kom öfver till Skåne och slog läger på en lämplig plats i Annelöfs socken. Bönderna från Halland och vestra delen af Skåne lägrade sig på ett olämpligt ställe. När de försökte att göra anfall på konungens och erkebiskopens här, måste de gå öfver ån vid Karlaby. Här möttes de af konungens här, som vann en afgörande seger öfver bondehären. En annan bondehär från östra Skåne blef af den segrande hären öfverrumplad och öfvervunnen vid Getinge bro. Böndernas motstånd förbyttes i knäfall och böner till konungen och erkebiskopen, och nu måste de förbinda sig till att betala tionde till erkebiskopen samt till kyrkan och presterskapet. På detta sätt ålades allmogen en afgift, som varit en källa till oräkneliga tvister och orättfärdigheter.

Vid riksdagen i Köpenhamn 1536 biföllo ständerna, att en reformation skulle genomföras i Danmark samt att biskops- och kyrkogodsens skulle indragas till kronan, för att dess skulder måtte kunna betalas. Presterna fingo behålla sin andel af tionden, men den del, som förut blifvit utbetald till biskopen, skulle nu afemas till kronan. Allmogen fick ingen lindring i tiondens erläggande, men den, som passade på att erhålla lindring, var adeln, som enligt Kristian III:s handfästning af år 1536, blef befriad från att erlægga tionde af sina hufvudgårdar. Denna frihet från tionde bekräftades sedan vid flera tillfällen af regenter i Danmark, »på det», såsom det då uttrycktes, »att adeln skulle hålla deras tjenare till att gifva tionde rättfärdeligen».

Under medeltiden hade till följd af helgonmessor och helgon-dyrkan presterna erhållit frivilliga bidrag för upprätthållandet af denna afgudiska kult. Det, som till en början var frivilliga bidrag, blef under tiden en lagstadgad afgift under namn af »helgon-

Angående utredning i fråga om presterskaps aflöning m. m.
(Forts.)

Angående
utredning i
fråga om
presternas
aflöning
m. m.
(Forts.)

skyld». Genom reformationen upphörde helgonmessorna, men afgiften är ännu kvar.

Under medeltiden testamenterade stundom personer vissa inkomster af åkrar och ängar till kyrkor och prester för att efter deras död årliga själamessor måtte förrättas till befrielse för deras själar ur skärselden. Lyckligtvis har detta messande upphört, men den, som har en sådan åker eller äng, får ännu betala afgiften till kyrkan. Men de, som visste att bevaka sin rätt att återfå hemman, gårdar och hus, som voro anslagna af deras fäder för själamessas hållande, det var herrar af danska och skånska adeln. Derfor skall jag ej klandra dem, hade de blott lika villigt velat afstå från sin patronrätt att kalla och tillsätta prester inom åtskilliga socknar.

Det anförda, anser jag, kan i någon mån bevisa behovet af den undersökning rörande kyrkotionden, som motionären föreslagit, men ock behovet af att presters aflöning sker efter andra grunder än dem, som antogos under den mörka medeltiden, till hvilkas antagande lögnaktiga argument, bannlysningar och blodiga krig användes.

Jag är tacksam mot motionären, som velat, att i ljuset skulle framdragas hvad man kallar »sekelgamla orättvisor». Men jag kan icke instämma med honom i hans förslag om att staten bör aflöna presterna. Ty detta skulle väl medföra, att om de redan äro, såsom motionären säger, »att betrakta som statens tjänstemän», så skulle de under sådana förhållanden blifva det i ännu högre grad. Nej, lät församlingarne få full rätt att utan regeringens och kyrkopatroners intrång sjelfva välja sig lärare, så äro de också förbundna att aflöna dem, och jag tror, att så mycken religiositet finnes bland den allvarligare och sedligare delen af svenska folket, att de också *vilja* underhålla sina lärare.

Herr talman, jag har icke något yrkande att göra; jag har endast velat gifva till känna min mening i den föreliggande frågan.

Herr friherre von Knorring: Herr talman, mine herrar! Det torde väl kunna antagas för gifvet, att de flesta i kammaren gladde sig, då herr Danielson väckte sin motion i denna fråga, icke därför att man kunde våga föreställa sig, att motionen snart skulle leda till något resultat i saken, utan därför att frågan blef väckt till lif; ty har densamma en gång väckts till lif, så lär den sanneligen icke falla så snart. Det går nog icke an att låta det svenska jordbruket allt framgent uppbära den hufvudsakliga tyngden af beskattningen för presterskapets aflöning, då det finnes så många andra skatteobjekt nu för tiden på landsbygden. Dessa skatteobjekt deltaga, såsom man vet, i nämnda aflöning i betydligt ringare mån än jordbruket, och vissa deltaga så godt som ingenting. Dertill kommer förhållandet med de personliga skatterna, hvarom några talare förut nämnt. Man må hafva hvilken åsigt som helst om lämpligheten af eller det berättigade i att begagna personliga skatter, men derom torde väl alla kunna vara ense, att denna skatteform är olämplig, då den användes för tjänstemäns

aflöning; och i förevarande fall anser jag den så mycket olämpligare, som det mångenstädes finnes skatteobjekt, hvilka icke betala till presterskapet något annat än denna personliga afgift, oakadt deras skatteförmåga är betydlig. I flera delar af landet förhåller det sig nemligen så, att personer, som skatta för inkomst af kapital, embete eller tjänst, icke betala någonting annat än den personliga afgiften; dessa betala således icke ett tecken mera än backstugusittare eller inhysesghjon, hvilka senare finnas i åtskilliga lönekonventioner upptagna såsom skattskyldige. En orättvisa i skatteväg kan ej gerna vara mera uppenbar. Men att få en ändring i dessa aflöningsförhållanden är icke så lätt och torde icke kunna försiggå inom en nära liggande tid, dels på grund af dessa femtio-åriga lönekonventioner, om hvilka föregående talare yttrat sig, och dels emedan det fordrades gemensamt beslut af Konung, Riksdag och kyrkomöte i fråga om det väsentliga af denna lönefråga, hvilken ju åtminstone till större delen är af privilegiinatur för presterskapet. Att en utredning bör ske och börjas i tid, derom tror jag dock, att alla kunna vara ense. Jag har därför icke någon annan anmärkning att göra mot herr Danielsons förslag till skrifvelse än den, att jag ej kan gilla hans syfte, att staten skall öfvertaga aflöningen af presterskapet helt och hållet. Detta kan jag nemligen icke vara med om af det enkla skälet, att om staten skulle helt och hållet aflöna presterskapet, skulle den utan tvifvel nödgas göra anspråk på att äfven få tillsätta detsamma. Men jag tror icke, att den svenske landmannen någonsin blir benägen att eftergifva sin rätt att välja prest, utan då betalar han nog hellre på samma sätt som hittills.

Jag antydde, att det torde draga ut en ganska lång tid, innan dessa löneförhållanden kunna ordnas definitivt. Jag har därför tänkt efter, om det kunde uppfinnas något medel, hvarigenom de kunde ordnas provisoriskt under afvaktan på det definitiva beslutet. Ett sådant medel har jag trott mig finna deri, att man sätter alla dem, som inom en socken äro skyldiga att betala skatt till presterskapet, i paritet med rust- och rotehållarne, d. v. s. så, att man gifver dem ersättning för hvad dem åligger att betala. Denna ersättning har jag tänkt mig skola utgå dels och till större delen från socknen i dess helhet och dels från staten. Den större delen af ersättningen skulle bestridas genom utdebitering på fyra med undantag, naturligtvis, af presterskapets egna fyrkar, och den mindre delen lemnas direkt af staten. Att jag vågar ifrågasätta, att staten skall deltaga i saken, beror derpå, att, såsom vi veta, presterskapet utför ett betydligt arbete, som egentligen hör till den civila administrationen. Det torde därför icke vara olämpligt, att staten till socknen lemnar någon ersättning därför. En sådan ersättning från staten skulle naturligtvis då äfven utgå till städerna med afseende på deras presterskap.

Om man ville provisoriskt ordna saken på det sättet, skulle det medföra flera fördelar: för det första skulle den verkliga beskattningen för presterskapets aflöning komma att åläggas efter skatteförmågan; för det andra kunde saken afgöras endast genom

*Angående
utredning i
fråga om
presterska-
pets aflöning
m. m.
(Forts.)*

*Angående
utredning i
fråga om
presternas
aflöning
m. m.*
(Forts.)

Konungens och Riksdagens beslut, ty, då detta ordnande icke berörde presterskapets rätt, behöfdes dertill icke något bifall från kyrkomötets sida; den tredje fördelen vore den, att detta ordnande borde kunna ske utan att strid eller oenighet mellan stad och land uppkomme.

Jag har icke, såsom jag förut antydt, genom framkastandet af denna tanke velat sätta mig emot herr Danielsons förslag om en skrifvelse, ty det är behöfligt, att frågan i dess helhet förberedes i tid, för att dess slutliga lösning ej skall blifva uppskjuten till en alltför aflägsen framtid.

Jag yrkar bifall till herr Danielsons motion.

Herr Jonsson i Hof: Herr talman, mine herrar! Såsom herrarna se af utskottets betänkande, har äfven utskottet erkänt vigten af att en utredning i denna fråga må så fort som möjligt komma till stånd, och om utskottet hade ansett sig med anledning af motionen kunna göra någonting i denna riktning och föreslå en skrifvelse utan att gilla sjelfva grundsatsen för motionärens utgångspunkt, så hade nog utskottet enhälligt uttalat sig för en skrifvelse, men då motionären i första punkten utgår från att den tionde, som för närvarande utgår till presterskapet, skulle med statsbidrag aflösas, och i den andra punkten vill hafva en löne-reglering upprättad på samma grundval, så saknade utskottet en utgångspunkt för att få till stånd en utredning i det syfte, som utskottet ansåg skäligt. Utskottet och motionären skilja sig nemligen, likasom åtskilliga talare här hafva förut gjort, i det fallet, att utskottet visserligen vill, att, när lönekonventionerna gå till ända, en annan grund skall tillämpas för presterskapets aflöning än den nuvarande, men utskottet gillar deremot icke motionärens syfte, att staten skulle öfvertaga aflöningen af presterskapet, såvidt det motsvarar tionden under öfvergångstiden och sedermera helt och hållet med hela det belopp, som till hvarje prest enligt ny löne-reglering skulle utgå. Deri ligger den väsentliga skiljaktigheten mellan motionären och utskottet, och detta är också anledningen, hvarför man ansåg det omöjligt att uti andra punkten af motionen få en utgångspunkt för och anledning att begära utredning.

Det synes mig icke synnerligen troligt, att man under öfvergångstiden eller under den tid, som återstår för konventionerna, skall få till stånd ett beslut i det syfte, att staten under tiden skall träda emellan och gifva ersättning för den del af presterskapets aflöning, som utgår i form af tionde, och om man icke tror, att det gerna låter sig göra, så är det lika gifvet, att det icke är mycket lättare att få till stånd en bestämmelse, att staten skulle aflöna hela presterskapet, så att presterna derigenom skulle blifva statens tjenstemän i egentlig mening från topp till tå.

Deremot tror jag enighet lätt kan vinnas derom, att Riksdagen bör så fort som möjligt ingå till Kongl. Maj:t med begäran om en utredning i det syftet att få till stånd nya grunder för presterskapets aflöning, innan dessa lönekonventioner gå till ända.

Derom är utskottet fullt enigt med motionären. Man kan knappt tänka sig egendomligare grunder för presterskapets aflöning än de nuvarande på landsbygden. En föregående talare omnämde här, att kapitalister icke deltog i aflöningen till presterskapet och ofta nog icke heller tjänstemän, som eljest befinna sig i en sådan ställning i afseende å inkomster i löneväg, att de borde anses skyldiga att dertill bidra. Jag får säga detsamma, att så vidt det gäller egare af kapital, hvilka derjemte äro jordegare, så tror jag, att nästan hvarje lönekonvention i våra bygder är sådan, att en jordegare, som derjemte är kapitalist, icke behöfver betala något för sitt kapital, utan det anses, att när han såsom jordegare betalar så och så mycket spanmål och smör för '16 hemman, så skall han vara befriad för hvad han såsom kapitalist eger. Då kan man tänka sig, huru det tar sig ut, att t. ex. en egare till ett mindre hemman om tvåtusen kronors taxeringsvärde, hvilken sitter med inkomster af kapital eller lön på tusentals kronor då icke betalar något för detta, utan endast för sitt jordbruk. Detta är ju orimliga grunder för aflöningen till presterskapet, som af ingen böra godkännas. Att således någonting bör göras i denna rigtning, och det så snart som möjligt, det tror jag hela kammaren kan vara enig om; och om motionären eller någon annan en kommande riksdag tager upp frågan i den formen, att aflöningen mera skall baseras på de olika skatteföremålen och skatteförmågan inom församlingen, så tror jag, att framgång skall vinnas för ett sådant förslag inom båda kamrarna. Ty ingen kan gilla det oeffterrettighetstillstånd, som nu eger rum med afseende å sättet för aflöningen till presterskapet. Men att nu göra något, då motionen icke gifvit utskottet rätt att utgå från någon annan åskådning, än motionären sjelf haft, det tror jag icke är möjligt. På denna grund anser jag, att vi för tillfället icke hafva annat att göra än bifalla utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Ivar Månsson* och *Larsson* i Mörtlösa.

Herr Danielson yttrade: Herr talman, mine herrar! Det är ju alldeles gifvet, såsom herrarne af egen erfarenhet lätt kunna förstå, att om man kommer fram med en motion, som afser så skilda förhållanden som i denna fråga, så är det sannerligen icke godt att skriva så, att man kan inrymma alla de meningar, som en hvar kan hafva, och därför tror jag, att de uttalanden, som här gjorts, hafva varit en god sak för den fråga, som de afse, just derigenom, att kammaren blifvit i tillfälle att uttala sina åsikter i frågan och på sådant sätt vägleda kommande motionärer. Så tror jag, att det skall blifva möjligt att komma till ett lyckligt afgörande i detta fall. Det är i denna afsigt, som jag vågat väcka denna motion, och icke därför, att jag hade den djerfva förhoppningen, att Riksdagen i sin helhet skulle bifalla densamma. Mitt hufvudsyfte har ju varit, att vi skulle försöka få en lämplig lösning inom den tid, som är nödvändig, för att sedan kunna möta de inträdande nya förhållandena i frågan. Jag skall därför i vissa

*Angående
utredning i
fråga om
presterska-
pets aflöning
m. m.
(Forts.)*

Angående
utredning i
fråga om
presternas
aflöning
m. m.
(Forts.)

delar instämman med de personer, som gjort dessa uttalanden, och jag är mycket villig att göra några jemkningar i detta hänseende. Men, mine herrar, om man vill, att frågan skall kunna upptagas med någon utsigt till framgång, så bör man betänka, att om denna kammare afböjer motionen och på sådant sätt visar sig icke vilja understödja frågan, så är det svårt att en annan gång komma igen med densamma. Men om kammaren visar sig villig att få en utredning till stånd för att få frågan löst i sådan riktning, som man har anledning tro skola blifva till nytta och gagn, då är det enda sättet, att kammaren bifaller motionen för att visa sitt intresse för saken. Frågan är ju, såsom herrarne veta, genom Första Kammarens beslut fallen för denna riksdag, och därför kan ingenting blifva af, men naturligtvis skulle ett afslag här icke verka synnerligen uppmuntrande.

Jag skulle hafva rätt mycket att säga, men här har af flera talare framhållits mycket, som berör just hvad jag tänkt anföra, och att här trötta kammaren med upprepandet af dessa förhållanden är icke skäl. Jag vill blott tillägga med afseende å första punkten mom. a) angående jemkning af kyrkotionden, att det är klart, att denna tionde verkar mycket olika på olika orter. Jag tillhör en ort, der vi äro mycket hårdt beskattade i detta fall. Såsom herrarne veta, voro det sydligare Sverige och öarna Gotland och Öland tidigt bebyggda, och därför kom också kyrkans presterskap att der blifva rätt talrikt. Åtminstone var förhållandet sådant hos oss och likaså på Gotland. Då funnos inga andra beskattningsföremål än då förefintlig jordbruksnäring, och därför kom denna utskyld att fastläsas vid jordbruksnäringen. Nu veta herrarne, att den tionde, som ursprungligen utgick, delades genom Vesterås recess så, att två tredjedelar gingo till andra ändamål och en tredjedel anslogs till presterskapets aflöning. Men hvad har hänt i detta fall? Jag vill blott anföra ett exempel från min hemort. Ett litet hemman — vi hafva små hemman i allmänhet — som var taxerad till 10,000 kronor, hade i kronotionde, som skulle vara två tredjedelar af den ursprungliga tionden, omkring 12 kronor, men presterna hafva så förstätt att genom sämjor och dylikt tid efter annan drifva upp sin tredjedel, att detta hemman åligger nu utbetala mellan 80 och 90 kronor till presterskapet. Så hafva presterna förstätt att förstora den tionde, som ursprungligen var en tredjedel af hela tionden. Det har skett genom sämjor. Den ene presten har ställt sig väl till en åbo och har skaffat sig en s. k. sämja med honom, och denna har förstorats vid hvarje nytt ombyte. Då sedan lönerna skulle fastställas genom lönereglering på grund af 1862 års författning, då uppgaf presten, att det ifrågavarande hemmanet var skyldigt att betala så och så många tunnor säd och skålpund smör o. s. v. På det sättet fastställdes det såsom en bestämd afgift. Så kunna herrarne finna, huru bundet vårt jordbruk är af dessa utskylder.

Denna skattelindring eller åtminstone utjemning är påtagligen behöflig; och ett fördröjande af densamma tror jag icke är gagneligt för kyrkan. Ty allmogen har den uppfattningen, att det här

*Angående
utredning i
fråga om
presternas
aflöning
m. m.
(Forts.)*

är för dryga afgifter. Då nu härtill kommer, såsom äfven den siste talaren nämnde, den ojemnhet, som förefinnes deruti, att öfver hela landet finnas flere tusen lönekonventioner, deraf knappt en är den andra lik, utan olika i hvarenda församling, hvilket ju måste betraktas såsom mycket otidsenligt, så tror jag, att det är klart, att man måste göra något för att reglera dessa förhållanden och söka få en ordnad lagstiftning i så god tid, att man kan hafva något att lägga till grund år 1912, då de första löne regleringarne gå till ända. Jag tror därför i likhet med den förste talaren, att det icke är för tidigt att göra något. Detta i detta afseende.

Dernäst tror jag, att, om man ser på det rent kyrkliga, man verkligen får tänka på att åstadkomma en reform äfven i det afseendet. Ty der det förefinnes för små pastorat och för stora pastorat, bör väl en sådan omreglering ega rum, att man derigenom kan få till stånd en förbättring i förhållandena. Då kan ock det klagomål undvikas, som man nu ständigt får höra och som är berättigadt: »Om någon flyttar öfver från en till en annan församling, så är själavården der kanske en eller två gånger dyrare än i en annan.» Det måste erkännas, att detta är verkligen oegentligt, ty skall det vara en verklig själavård, så bör den väl icke vara dyrare på det ena än på det andra stället. Men så är det verkligen hos oss i många fall, och det i ganska väsentlig mån. Jag tror, att om det skall vara en svensk statskyrka och ett svenskt presterskap, så bör ock svenska folket söka jemna ut dessa förhållanden, så att den religionsvård och verksamhet, kyrkan skall utöfva, är likställd öfver hela landet och icke kostar den ene medborgaren mer än en annan med samma skatteförmåga.

Nu har här antydts, att, om det skedde, som jag tänkt mig, att staten skulle öfvertaga hela aflöningen, det dermed skulle vara gifvet, att presterskapet skulle ock tillsättas af staten. Men det är, i likhet med hvad en annan talare redan uttalat såsom sin mening, icke min uppfattning, att så skall ske. Den saken har jag icke berört med ett enda ord. Den kommer att bero på blifvande utredningar och på den uppfattning, som Riksdagen framtiden kan visa sig hafva. Derigenom kan man äfven i det fallet få en lämplig bestämmelse. Ty jag har tänkt mig, att boställena alltid skulle anses som kommunens bidrag till presternas aflöning, antingen det skedde så, att presterna finge behålla boställena, eller församlingarna öfvertog dem mot viss bestämd afgift. Vidare hafva vi kvar andra onera, som herrarne veta. Vi hafva prestgårdsbyggnad och sådant kvar. Äfven i andra hänseenden hafva nog församlingarna intresse af att sjelfva få välja sina prester. Jag tror för min del icke, att det kunde sägas med rätt, äfven om staten öfvertog aflöningen, att församlingarna borde frantagas rättighet att tillsätta presterskapet. Skulle nu en utjemning kunna ega rum, så att ett visst understöd lemnades från statens sida, såsom vid folkskolan eller på något annat sätt, så skulle jag för min del icke hafva något deremot. Men, som sagdt, en utredning har jag trott vara en nödvändig och för hela landet så vigtig angelägenhet, att denna kammare borde visa sina sympatier därför.

Angående
utredning i
fråga om
presternas
aflöning
m. m.
(Forts.)

Jag vill därför hoppas, att äfven de herrar, som i mångt och mycket icke kunna ansluta sig till mitt förslag, dock ville förena sig om ett uttalande, så att kommande motionärer må kunna upptaga frågan med bättre framgång och genom det uttalande, som här skett, kunna få någon vägledning för nya förslag, och på det sättet Riksdagen slutligen komma till ett beslut i frågan. Jag skall icke uppehålla herrarnes tid längre, men jag anser, att det just i nämnda hänseende vore af betydelse för sakens framgång och af synnerlig nytta, om denna kammare åtminstone i afseende å sjelfva principen ville bifalla mitt förslag och derigenom uttala sin uppfattning, att den verkligen vill hafva denna fråga på ett eller annat sätt löst. Den är, som jag nämnt, i alla händelser förfallen för denna riksdag. Men då den i och för sig är af synnerlig vigt och, som jag tror, berör hela svenska folket, skulle det vara mycket bekymmersamt — för att icke säga något mera — om denna kammare afvisade förslaget. Ty sedermera tillkomma så ofantligt många faktorer, som måste tagas i betraktande, att det är ju gifvet, att hvars och ens enskilda mening icke kan få göra sig gällande, utan vi få genom att frambära våra tankar i frågan draga hvar och en sitt strå till denna stack, om jag så får säga, och derigenom främja denna frågas lösning. Ty det är just på denna väg, som vi skola kunna lösa densamma.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan och anhåller, att kammaren behagade bifalla min motion.

I detta yttrande instämde herrar *Ericsson* i Norrby och *Olsson* i Sörnäs.

Herr *Andersson* i Nöbbelöf: Det är nogsamnt känt, att på åtskilliga orter inom landet aflöningarna till presterskapet äro så ojemna och så olika fördelade, att en reglering i det fallet är alldeles nödvändig, då de nuvarande konventionerna en gång gå till ända. Men jag får säga för min del, att jag icke kan instämma med motionären i det hänseendet, att presterna skulle aflönas såsom statens tjenare i öfrigt. Jag vill icke, att staten skall ensam öfvertaga denna sak, så att presterna blifva statens tjenare i alldeles enahanda bemärkelse som öfriga statens embetsmän. Men, herr talman, då motionären sjelf anført, att frågan förfallit genom Första Kammarens beslut — något, som likväl kan vara tvifvelaktigt — vill jag fråga: kan det vara lämpligt att nu under de allra sista dagarne af Riksdagens arbete ställa till, att genom ett bifall till motionen hela Riksdagen skall nödgas stanna här kanske fyra, fem dagar längre endast för denna motions skull? Som herrarne se af betänkandet, har motionären i sitt förslag begärt ett anslag af 10,000 kronor för den ifrågasatta utredningen. Om nu denna kammare bifaller motionen, är det ju alldeles nödvändigt, att gemensam omröstning i det fallet skall ega rum. Statsregleringen är nu uppgjord och betänkandet derom är färdigt att läggas fram på kammarens bord, men om motionen bifalles, skall först

gemensam omröstning ega rum om de 10,000 kronorna, och jag kan icke tänka annat än att skrifvelseförslaget blir fästadt vid de 10,000 kronorna. Först då denna gemensamma omröstning egt rum, skall statsregleringen åter igen göras om och betänkande derom framläggas för kamrarne. Under sådana förhållanden hemställer jag, om det nu kan vara lämpligt att för nöjes skull ställa till med denna votering, så att vi få stanna här ytterligare några dagar. Jag för min del anser detta icke vara lämpligt. Derfor ber jag, att, då nu förslaget icke kan leda till något resultat, få yrka bifall till utskottets hemställan och afslag på motionen.

Angående utredning i fråga om presterskaps aflöning m. m.
(Forts.)

Herr *Peterson* i Hasselstad instämde häruti.

Herr *Lundell*: Jag anser denna fråga vara af så stor vikt och betydelse, att Andra Kammaren bör uttala sina sympatier för motionen. Men det är ett mycket ledsamt förhållande, att motionärens begäran om utredning är sammankopplad med ett anslagsyrkande, och att man därför genom ett bifall till motionen möjligen skulle kunna riskera att få en gemensam omröstning. För öfrigt vill jag säga, att, då det här endast är fråga om en utredning, man icke behöfver bestämma sig för att staten skall öfvertaga vare sig hela aflöningen eller en del deraf. Men i utredningen borde väl ingå, att äfven den sidan af saken tages i betraktande. Jag tror emellertid, att, då det icke kan blifva fråga om annat än en opinionsyttring, det skulle vara en mycket starkare opinionsyttring och visa mycket större sympatier för förslaget, om man bifölle motionen, än om man antog utskottets afstyrkande hemställan. Jag skall därför, herr talman, yrka bifall till motionen.

Herr *Danielson*: Då en talare på skånebänken uttalat den uppfattningen, att man skulle, om man bifölle motionen, få en gemensam votering, vill jag säga, att min uppfattning är den, att det *icke* kan ske någon gemensam votering i detta fall. Ty om skrifvelseförslag får man icke votera gemensamt, sedan kamrarne stannat i skiljaktiga beslut. Det är alldeles klart, att det icke kan blifva gemensam votering om en sådan fråga. Men för att undanröjda all ovisshet i detta hänseende, skall jag tillåta mig, herr talman, att *endast yrka bifall till punkten 1:o* i motionen. Då bör ju ingen enda hysa någon betänklighet i fråga om de 10,000 kronorna. Men, som sagdt, jag tror icke, att det kunde blifva gemensam votering. Vi hafva aldrig voterat gemensamt om skrifvelseförslag, utan då en kammare har afslagit ett sådant skrifvelseförslag och den andra bifallit densamma, har frågan förfallit. Jag skall nu emellertid endast hemställa om bifall till min motion i punkten 1:o; och då tycker jag, att saken i det hänseendet icke erbjuder några svårigheter.

Häruti instämde herrar *Redelius* och friherre *von Knorring*.

Öfverläggningen var slutad. Efter det herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren det af herr Danielson under öfverläggningen senast framställda förslag.

§ 6.

Härefter föredrogs bankoutskottets memorial, n:o 15, angående ändringar i gällande reglemente för riksbanken.

Mom. 1—6.

Biföllos.

Mom. 7.

I motion n:o 136 inom Andra Kammaren hade herr *P. O. Lundell* föreslagit, att § 32 mom. 2 i bankoreglementet, som nu innehåller bestämmelse derom, att afbetalningslån skola återbetalas medelst erläggande hvar sjette månad efter utlåningsdagen af en femtedel af lånebeloppet, måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Lånen återbetalas medelst erläggande hvar sjette månad efter utlåningsdagen af minst en tiondedel utaf lånebeloppet jemte upplupen ränta, vid äfventyr, om sådant försummas, att hela den obetalda delen af lånet varder till betalning förfallen.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I fråga härom anförde nu:

Herr Lundell: Då jag väckte denna motion, tänkte jag mig egentligen, att den nya banklagstiftningen skulle behandlas vid denna riksdag, och att denna fråga skulle handläggas i sammanhang dermed. Då det nu icke blifvit så, finner jag det alldeles naturligt, att utskottet kommit till det slut, hvartill det kommit. Jag skall icke heller göra något yrkande i sjelfva saken för närvarande, utan hoppas jag, att, när ett annat år banklagsförslaget kommer att behandlas, äfven föreliggande ärende då tages i öfvervägande, genom att någon väcker motion i frågan.

Beträffande sjelfva saken ber jag att få säga, att jag tror, att då riksbankens verksamhet ju nu kommer att regleras ur andra synpunkter, den här afbetalningslånesaken icke kan försvinna, utan att det kommer att fortfarande anordnas dylika lån. Men skola dylika lån anordnas, böra de väl göras sådana, att folk kan använda dem, utan att det skall gå på omvägar, och att man bestämmer ett belopp, sådant att riksbanken utan fara kan använda en sådan lånereform. Med det stora antal afdelningskontor, som riksbanken nu har, tror jag, att den väl icke får uteslutande betraktas som en centralbank och drifva sin rörelse helt och hållet genom de enskilda

bankerna, utan äfven bör direkt få utöfva sin verksamhet. Annars befarar jag, att man nog kommer till det resultat, att många skola förvåna sig öfver att riksbanken, när den får hela sedelutgifningen, erhåller en så liten ökning i vinst och de enskilda bankerna en så liten minskning. Det kan mycket väl blifva resultatet, om man icke lagstiftar angående utlåning på lämpligt sätt.

Jag har, som sagdt, icke något yrkande att göra, utan finner det naturligt, att utskottets förslag bifalles.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Återstående *punkterna 8 och 9.*

Biföllos.

§ 7.

Likaledes bifölls bankoutskottets härefter föredragna memorial, n:o 16, angående instruktion för nästa Riksdags bankoutskott.

§ 8.

Efter föredragning vidare af *lagutskottets* utlåtande, n:o 76, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörande afgäld från jordafsöndringar, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

§ 9.

Till handläggning förekom härefter *lagutskottets* utlåtande, n:o 77, i anledning af väckt motion angående ändrad lagstiftning, i syfte att bereda hypoteksförening trygghet mot minskning af dess rätt enligt intecknad skuldförbindelse vid exekutiv försäljning af fastighet.

*Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.*

I motion n:o 33 inom Första Kammaren hade herr *Hugo Tamm* hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan förändrad lagstiftning uti ifrågavarande ämne, att vid exekutiv försäljning af fastighet, intecknad till säkerhet för skuldförbindelse till hypoteksförening, föreningens rätt och säkerhet enligt den intecknade förbindelsen varder bibehållen.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade reservation anmälts af herrar *Petersson* i Brystorp och *Nilsson* i Skärhus, hvilka yrkat bifall till motionen.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr *Petersson* i Brystorp: Herr grefve och talman! Såsom synes af utskottsbetänkandet, har jag reserverat mig mot det slut,

Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)

hvertill utskottet kommit. Jag skall därför be att få yttra några ord. Frågan har visserligen fallit i Första Kammaren, men dock med allenast 56 röster mot 54. Om det ej blir något annat, kan det åtminstone blifva en stark opinionsyttring.

Då den allmänna hypoteksbanken skapades och reverser utfärdades, innehållande utfästelser att betala viss ränta, och då ifrågasvarande lån skulle stå, tills de amorterat sig sjelfva med vissa procent, kunde väl ingen, som då underskref sådan revers, tänka sig annat, än att den skulle ega bestånd, tills lånet blifvit till fullo amorterat, i all synnerhet som reverserna blefvo intecknade så säkert som möjligt. Sedan kom man dock under fund med, att i sammanhang med exekutiv auktion ett dylikt lån kunde få inbetalas, men derpå led banken förlust. Detta väckte ej så liten oro, icke så mycket i början, då sådant ej förekom annat än vid exekutiva auktioner, som tillkommo af tvång. Men sedermera var det åtskilliga gäldenärer, som med svikligt förfarande läto sälja sina egendomar exekutivt. Af motionen framgår äfven, att det är fara för handen, att under sådana förhållanden delegarne i hypoteksföreningarna icke kunna fullgöra sina skyldigheter till banken. Det utskott, som förlidet år behandlade frågan om hypoteksinstitutionen, — det var ett sammansatt utskott — utlät sig så: »Denna fara har visserligen hittills icke uppträdt synnerligen hotande, men då den onekligen förefinnes, har utskottet här velat uttala önskvärdheten af en sådan ändring i lag, att densamma för framtiden varder undanröjd». Men i år har utskottet haft en helt annan åsigt och vill utskottet icke försöka få någon ändring i vår nuvarande utsökningslag.

Utskottet har anfört åtskilliga skäl, som jag för min del icke anser vara fullt giltiga.

Det säger sålunda på sidan 12, att det är »uppenbart, att ett fastläsande af hypoteksinteckningarna komme att vid exekutiv försäljning verka nedsättande å köpeskillingen och dermed å värdet af alla senare inteckningar». Ja, änskönt så är förhållandet, ser jag ingen orättvisa deruti. Ty hypoteksinteckningarna finnas intagna i inteckningsprotokollet, och en senare långifvare med säkerhet af inteckning hade fullständigt reda på hvilka förpligtelser hypoteksinteckningarna medförde. Och jag kan icke förstå, att man kan försälja ett hemman med bättre rätt än den, med hvilken föregående egare innehade det, så att inroparen icke skulle vara skyldig att öfvertaga hypotekslånet, så snart försäljningssumman uppgår till hypoteksinteckningens belopp.

Vidare säger utskottet, att »mähända just den nu gällande bestämmelsen, att fastighet genom exekutiv försäljning kan frigöras från hypoteksinteckning, varit en bestämmande orsak till belånandet af en senare inteckning». Ja, det är ganska illa, att en senare långifvare skall få komma in med en inteckning, som afser att rubba föregående inteckningar. Detta anser jag icke vara rätt, och sålunda anser jag det nu påpekade vara ett underhålligt skäl från utskottet.

Sedermera fortsätter utskottet:

»Ett ytterligare stöd för afstyrkande af motionärens förslag hemtar utskottet deruti, att det endast afser hypoteksföreningarna. Samma skäl, som kunna betinga den föreslagna förmånen för dessa föreningar, tala nemligen äfven för skyddande af ej mindre andra allmänna kassor och inrättningar än äfven enskilda personer.» Men det är en väsentlig skilnad mellan hypoteksbanken å ena sidan och allmänna kassor och inrättningar äfvensom enskilda personer såsom långifvare å den andra. Ty i fråga om de senare ha vi endast ett förhållande mellan långifvare och låntagare. Men vi skola komma ihåg, att i hypoteksbanken alla låntagarna äro gemensamt ansvarige för att ingen förlust uppkommer i banken.

*Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)*

Slutligen kommer det tröstande skälet: utskottet anser sig »böra fästa uppmärksamheten derå, att den af motionären framhållna faran af hypotekslånens för tidiga inbetalande endast kan gälla de äldre hypotekslånen. I alla nya förbindelser, som af hypoteksföreningarna belånas, är, enligt hvad utskottet har sig bekant, inrymdt särskildt åläggande för låntagaren att gälda all skada.» Huru detta kan stå i öfverensstämmelse med lagen, är mig omöjligt att fatta. Ty i 11 § in-teckningslagen står det föreskrifvet: »In-teckning för fordran må ej ske utan till visst belopp i penningar eller varor.» Således kan, enligt mitt förmenande, en in-teckning icke vara gällande, då den ej afser visst belopp, utan allenast ett obe-stämmt, i ty att den gäller all skada, utan att det är bestämt, huru stor skadan får vara. Visserligen gick ett Kongl. Maj:ts utslag den 5 november 1891 i den riktning, att in-teckning »ansågs kunna meddelas för utfästelse i skuldebref till hypoteksförening om godtgörelse för ränteförlust med viss procent, i händelse skul-den komme att utan föreningens medgifvande betalas i annan ord-ning än som med grunderna för föreningens verksamhet öfverens-stämde». Ett sådant prejudikat finnes. Men vi hafva erfarenhet af att ej alla domare fästa sig vid prejudikat. Vi hafva haft exem-pel derpå, när frågor varit före om lagfart å jordafsöndringar. Då hafva åtskillige domare fäst sig vid prejudikat, men andra hafva sagt: vi bry oss ej om prejudikat, utan hålla oss till lagens före-skrifter. På det sättet kan det blifva här också, när det en gång kommer att blifva mera fråga om att tillämpa lagen i dylika fall. Min tanke är, att, då allmänheten får se, att det ej är något att göra vid saken, och räntefoten kommer att förminskas, frestelsen blir större och större för låntagarna att på ett eller annat sätt söka få sina lån inbetalta. Skulle det gå så olyckligt, att det blir förlust för banken, är det de enskilde små låntagarna, som få stå för bristen; ty de kunna naturligtvis icke försöka att gå omvägar för att göra sig qvitt banken — det skulle medföra större kostnad, än hvad deras vinst skulle blifva. Riksdagen har alltid varit mån om att befordra upprättande af små jordbruk, så att klassen af inne-hafvare utaf egna jordbruk skulle tillväxa i antal. Men får det fortgå på det nyssnämnda sättet utan någon lagstiftning till skydd mot skadliga verkningar af för handen varande förhållanden, är det möjligt, att de nuvarande små jordegarna få gå från sina går-dar, innan de vota ordet af och utan egen förskyllan.

Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)

Då motionären icke begärt annat än en skrifvelse till Kongl. Maj:t om *utredning* i frågan, något, som jag för min del anser vara mycket nödvändigt, skall jag be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Nilsson i Skärhus instämde häruti.

Herr Lundell yttrade: Jag vill icke bestrida, att den nu ifrågasatta lagstiftningen skulle vara till fördel för hypoteksföreningarna, men å andra sidan får man erkänna, att man på samma gång icke kan undgå, att tredje man genom denna lagstiftning kan komma att göra förluster. Man vill ju icke, att tredje man skulle nödgas inbetala hypotekslånen och räntorna, och då går en lagstiftning i den här vägen knappast an. Det står ju i gravationsbeviset att hemmanet är för så och så stort belopp in-tecknad. När nu hypoteksföreningen säger, att in-teckningen visserligen är tagen på t. ex. 2,000 kronor, men att då den skall betalas, den skall inlösas med 2,500 kronor, så är det klart, att en efterföljande in-teckningshafvare får släppa till de 500 kronorna, om hemmanet icke har så stort värde, som fulla det fordrade beloppet. Det blefve för den skull åtskilliga svårigheter att gå till väga på det här föreslagna sättet. Detta har, enligt mitt och utskottets förmenande, faktiskt ingen betydelse för andra än gamla in-teckningar, men nu är det i in-teckningslagen bestämdt, att det skall vara ett visst belopp, som in-teckningarna skola ställas på. Det är således olagligt att tolka förbindelsen på det sättet, att, när man tagit en hypoteksin-teckning på 2,000 kronor, man skall betala ut 2,500 kronor på den in-teckningen. Efter den lagstiftning, som nu gäller för hypoteks-föreningarna och hypoteksbanken kan emellertid en sådan olaglighet numera icke inträffa, ty lånen skola nu ovilkorligen betalas på tio år, så att hvad jag nu sagt gäller endast gamla lån och gamla rättsförhållanden; och då man väl icke lär kunna lagstifta med någon retroaktiv verkan, få vi därför nöja oss, som vi ha det.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Restadius: Det synes mig, som innebörden af den motion, som nu till kammarens pröfning föreligger, skulle vara af den art och vikt, att denna motion förtjenade ett bättre öde, än det lagutskottet tillämnat densamma. I kongl. förordningen angående allmänna hypoteksbanken den 16 maj 1890 finnes föreskrifvet, bland annat, att hypoteksbankens uppgift är att förse de särskilda hypoteksföreningarna med de penningar, som erfordras för att tillhandagå vederbörande lånesökande; att Kongl. Maj:t för sådant ändamål skall förse hypoteksbanken med en grundfond af icke mindre än 30 millioner kronor, samt att hypoteksföreningarna äro förpligtade att i öfverensstämmelse med afgifna förbindelser fullgöra sina åtaganden gent emot hypoteksbanken. Om nu af en eller annan anledning en hypoteksförening blir urståndsatt att fullgöra dessa sina förpligtelser, så är deraf klart, att realkrediten kommer att lida synnerligt men. Nu har i detta afseende uppstått en svå-

riighet, derigenom att räntan på den allmänna länemarknaden har sjunkit under den, som hypoteksföreningarna kräfvä för att fullgöra sina förbindelser. För att då komma ifrån hypoteksinteckningen har man uraktlåtit att betala ränta och annuitet å densamma. Följden har då blifvit den, att hypoteksföreningen sett sig nödsakad att på exekutiv väg uttaga beloppet. Härigenom samt i öfverensstämmelse med utsökningslagens föreskrifter har hela lånet förfallit till betalning och full betalning också måst emottagas. — Eller också, om man icke velat gå så bryskt till väga, har man, då man haft en egendom, som är belastad med hypoteksinteckning, från hvilken man vill frigöra sig, vidtalat någon vän att lagsöka sig för annan i fastigheten beviljad inteckning, och på så sätt kommit till enahanda resultat. Dessa på sidan af lagen vidtagna åtgärder ha fått en sådan utsträckning, att icke mindre än 3,260,000 kronor på detta sätt blifvit inbetalda. Om ett sådant förfarande skulle opåtaladt få fortfara, synes det mig uppenbart, att mycket svåra följder derigenom kunna uppstå, och därför anser jag det vara lagstiftarens pligt att tillse, det sådant förebygges. Detta synes ock vara ändamålet med motionärens förslag. Men häremot har lagutskottet framställt åtskilliga anmärkningar, som jag skall tillåta mig att närmare belysa.

I första hand har lagutskottet sagt, att det icke vore lämpligt att, såsom motionären föreslagit, fastläsa dessa hypoteksinteckningar. Jag skall göra det påståendet, att ur rättslig synpunkt detta fastläsande icke är någon orimlighet, men jag skall framdeles visa, att något sådant fastläsande icke alls är behöfligt för uppnående af det äsyftade ändamålet.

Lagutskottet säger vidare, att det skulle vara »en orättvisa mot dessa senare inteckningshafvare att på föreslaget sätt gynna hypoteksföreningarna, då måhända just den nu gällande bestämmelsen, att fastighet genom exekutiv försäljning kan frigöras från hypoteksinteckning, varit en bestämmande orsak till belånandet af en senare inteckning». Nu torde det väl vara klart, att, när jag vill gifva lån på en inteckning, jag tager hänsyn till inteckningens plats i förmånsrättsordningen samt egendomens inteckningsvärde och dess storlek i allmänhet. Men aldrig har jag hört omtalas, att man fäst afseende dervid, att egendomen i en framtid möjligen skulle bli utmätt. Snarare skulle detta, förefaller det mig, kunna föranleda dertill, att man icke tager någon inteckning, än verka såsom ett skäl för att bevilja ett lån.

Ändtligen har lagutskottet påstått, att det skulle ligga en orättvisa uti att den förmån, motionären med sitt förslag syftar att åstadkomma, skulle komma i fråga endast rörande hypoteksföreningarna. Nu synes det mig emellertid vara ett alldeles särskildt förhållande med hypoteksinteckningar och andra inteckningar. Om jag t. ex. tänker mig en egendom, som är belastad med inteckningar a), b) och c), hvilka icke äro tagna inom någon hypoteksförening, så synes mig icke annat förhållande dem emellan förefinnas, än det, som kan uppstå vid egendomens exekutiva försäljning. Om återigen tre egendomar a) b) och c) äro besvärade med hypoteksintecknin-

*Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)*

*Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
executiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)*

gar, så råder mellan dem det förhållandet att de, gemensamt med öfriga delegare inom vederbörande hypoteksförening, äro pligtiga att tillse och åtaga sig ansvarigheten för att hypoteksföreningen fullgör sina förbindelser till hypoteksbanken. Hypoteksföreningar stå således i ett helt annat rättsförhållande till hvarandra, än in-teckningar i allmänhet, och man synes mig därför kunna påkalla särskilda lagstadganden för dessa hypoteksinteckningar.

Den förste talaren har redan fäst uppmärksamheten på ett prejudikat, som Kongl. Maj:t meddelat den 5 november 1891, och hvarigenom Kongl. Maj:t i högsta domstolen förklarade, att in-teckning kunde meddelas till säkerhet för ett skadestånd, som skulle kunna utgå, i det fall att en hypoteksinteckning inbetalas tidigare än den för densamma uppgjorda annuiteten kräfde. Jag vill då fästa uppmärksamheten derå, att detta prejudikat är meddeladt allenast med 4 röster mot 3, och att det icke synes mig stå fullständigt i samklang med föreskriften i 11 § in-teckningslagen, som säger, att in-teckning för fordran får endast ske till visst belopp i penningar eller varor.

Nu tror jag, att man kan finna en annan utväg för att uppnå det åsyftade målet, utan att skada för senare in-teckningshafvare derigenom uppstår. I hvarje hypoteksinteckning finnes föreskrifvet, att annuitet årligen skall erläggas. Efter första året — och naturligtvis ännu mer efter flere år — uppstår det förhållandet, att hypoteksinteckningen får ett s. k. öfverhypotek. Jag tänker mig, att jag tagit en in-teckning på t. ex. 2,000 kronor; efter några år har densamma blifvit amorterad, så att å den återstår endast 1,500 kronor. Skilnaden kan senare in-teckningshafvare icke göra anspråk på att utfå, därför att det står hypoteksin-teckningstagaren fritt att närsomhelst upplifva den ursprungliga in-teckningen till fulla be- loppet. Nu synes det mig, att man kan uppnå det åsyftade målet, att hypoteksföreningen får åtnjuta skadeersättning i detta fall på det sätt, att man medgifver denna förmån allenast i öfverhypoteket, i den mån detsamma räcker till. Vidtager man en sådan åtgärd, har man icke på något sätt rubbat den rätt, som tillkommer senare in-teckningshafvare, men å andra sidan också gifvit hypoteksföreningen full garanti för att åtnjuta ersättning för den skada, som af en illojal handling af förevarande beskaffenhet kan uppstå. Då så är och då ett så viktigt statsintresse här kan stå på spel, till- låter jag mig att, i likhet med den förste talaren, yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Kihlberg, Holmgren, Göransson, Petri, Falk, Svensson* från Karlskrona, *Larsson* i Mörtlösa och *Anderson* i Himmelsby.

Vidare anförde:

Herr *Danielson*: Jag för min del kan icke vara med om en sådan skrifvelses aflåtande, som här ifrågasatts. Jag hem- ställer, huruvida det kan vara lämpligt att gifva en undantagsbe-

stämmelse ensamt för hypoteksföreningarna. Äro icke dessa föreningar inrättningar, som äro ordnade på ett helt särskildt sätt, med sina särskilda reglementen, och bakom hvilka hypoteksbanken står såsom förlagsupplånare? Kan det då vara lämpligt, att blott för dessa föreningar stifta sådana undantagsstadganden? Ha icke de personer, som ingått i dessa föreningar, på förhand vetat, att de derigenom skulle blifva icke endast låntagare, utan äfven delegare? Har någon menniska tvingat dem att i dessa föreningar belåna sin egendom, eller ha de varit obekanta med hvad som förekommer i dessa reglementen angående hur utlåningen skall ske? Jag tycker, att vi här icke ha något ansvar för det, utan dessa personer få, det må jag säga, skylla sig sjelfva. Skulle man nu i detta fall göra en undantagslagstiftning för hypoteksföreningarna, så komma sedan helt andra bankanstalter, alla möjliga föreningar och yrka på precis detsamma, derest de uppgjort kontrakt om att ett lån skall betalas på så och så många år och mot viss procents ränta; det är då gifvet att de komma och begära, det Riksdagen skall göra en undantagslagstiftning äfven för dem. Hvar skall då detta sluta? Är det rätt att vidtaga en sådan åtgärd, som nu ifrågasatts? Jag för min del tror icke gerna att det är möjligt.

Jag kan heller icke gilla hvad en talare på östgötabanken yttrat derom, att man skulle bifalla motionärens förslag hufvudsakligast för de *små* jordegarnes skull, nej, långt derifrån. Ty de små jordegarne tror jag icke skulle drabbas mer af den saken, än de öfriga, och för resten ha de omnämnda exekutiva tvångsåtgärderna icke pågått i en så omfattande skala, att något skäl för undantagslagstiftning förefinnes. Tvärt om skulle sådana konstiga förhållanden derigenom komma till stånd, att jag icke kan förstå, det kammaren skulle kunna vilja vara med derom. Skall man taga bort ur inteckningslagen, att folk får betala sina skulder, då de köpa sig en fastighet? Och hvart skall detta taga vägen? Hvarför kunna icke våra sparbanker hitta på att låta skriva sådana förbindelser, som hypoteksföreningarna numera göra för att betrygga sin rätt emot utmätning, och hvarför kunna icke andra låneinrättningar göra på samma sätt? Jag tycker verkligen, att den ärade ledamot af lagutskottet, som här framhållit sin åsigt i frågan, har inga goda skäl för densamma. Har man förut klandrat hypoteksföreningarna, därför att en låntagare aldrig någonsin kan komma ifrån dem, så tror jag att det skulle bli ännu mycket mer klander, om det finge bli på det nu föreslagna sättet, ty ingen menniska skulle då våga köpa en sådan fastighet till något pris. Från min hemort känner jag till, att, när exekutiv försäljning af en fastighet egt rum, de flesta lånen på densamma ha fått stå kvar, och allt har således gått sin gilla gång. Det har kanske funnits något enda undantagsfall härutinnan, men det har egt rum så sällan, att det icke haft någon betydelse. Jag tycker därför, att det icke är något skäl för en undantagslagstiftning, utan jag vill, att lagen får vara sådan, att man får betala sina skulder, när man köper en egendom, vare sig lånet är taget i en hypoteksförening eller någon annan kreditanstalt eller hos någon enskild person. Ty här i mo-

*Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)*

Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)

tionen är icke fråga om en affär mellan blott enskilda långifvare och låntagare, utan det är fråga om en förening, som ger lån, och när man ingick i densamma för att belåna sin egendom, måste man väl förut hafva skaffat sig reda på de bestämmelser, som gälla för föreningen; och det är omöjligt att lagstifta så, att hvarje förening får sina önsknings uppfyllda.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, då jag tror att det vore synnerligen oklokt, särskildt från landtmännens sida, att här vidtaga någon lagändring.

Herr Sjö: Jag tror icke, att det ligger så stor fara uti att bifalla motionen, såsom den siste talaren förmenade. Jag tror tvärtom att det är alldeles nödvändigt att vidtaga åtgärder i det föreslagna syftet; och oaktadt utskottet afstyrkt motionen samt Första Kammaren bifallit detta afstyrkande, skulle det för mig vara synnerligen önskligt, om kammaren ville bifalla motionärens förslag och derigenom uttala en opinionsyttring i det syfte han här föreslagit. Det är här minsann icke så litet, som står på spel, då en del gäldenärer, som ha lån i hypoteksföreningarna, kunna, på sätt utskottet här upplyst, betala en del af sina lån till hypoteksföreningarna, hvarigenom hypoteksföreningarna kunna göra ganska väsentliga och stora förluster. Så se vi af utlåtandet, att genom tvångsförsäljningar och andra »tillställningar», kan man säga, till hypoteksföreningarna inbetalts icke mindre än 3,260,000 kronor.

Nu taga hypoteksföreningarne emot godvillig betalning för sina utlemnade lån på så sätt, att, om en låntagare vill betala ett lån, det får ske genom hypoteksbankens 5 procents obligationer, som mottagas efter pari. Dessa obligationer gälla nu, som herrarne veta, 113 procent; den förlust, som genom dessa tvångsförsäljningar redan tillskyndats hypoteksföreningarne, uppgår till 223,800 kronor, och en enda, nämligen Smålands hypoteksförening, har med dessa obligationers nuvarande kurs lidit eu förlust af 156,000 kronor på de 5 sista åren. När nu allmänheten ser, att det går an att gå till väga på detta sätt, och det sker af personer, som hafva dylika lån på 1, 2, 3, 4 eller 500,000 kronor, så kan det verkligen blifva så stora förluster, att man icke nu kan se vidden af desamma. Det är icke länge sedan vi sågo i tidningarne, huru en person, som för flertalet af oss är ganska väl bekant, betedde sig i detta fall. Han hade ett par landegendomar och på den ena af dessa ett lån i hypoteksföreningen af, som jag tror, 100,000 kronor. Han vände sig till hypoteksföreningen, frågade, om han icke finge betala in sin skuld, men fick naturligtvis svaret, att det ej kunde ske på annat sätt, än det jag nyss nämnde, d. v. s. med hypoteksbankens 5 procents obligationer, beräknade till pari. Då sade han: »jag vill betala utom kapital och ränta 4,000 kr.», men det kunde föreningen icke heller gå in på. »Ja», sade han, »då låter jag försälja min egendom exekutivt», och det satte han också i scen. Han lät hypoteksföreningen lagsöka sig, och egendomen gick på exekutiv försäljning. När en person med den mannens ställning och anseende kunde handla på sådant sätt, så kan man sannerligen

befara, att flere komma efter. Det är en skuld af icke mindre än 300 millioner, som vårt lands jordbrukare hafva till hypoteksföreningarne, och skulle de betalas efter den kurs, som man nu fordrar, så skulle de stackars menniskor, som stå kvar i hypoteksföreningarne och som hafva de minsta lånen samt äro rättrådiga och rättvisa, få betala för dem, som på nu antydda sätt gå till väga, och hvilka jag med ett mildt uttryck vill kalla orättvisa, då de icke vilja efterlefva de förbindelser, som de iklädt sig.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att, om kammaren antager det ifrågasatta skrifvelseförslaget, det i allt fall för närvarande icke kan blifva annat än en opinionsyttring af denna kammare. I Danmark, der man ju också har en jordbruksbank, gingo låntagarne tillväga på samma sätt, som man nu börjat äfven i Sverige, men då satte Riksdagen i scen en lagförändring, hvarigenom stadgades, att, om en köpare öfvertog egendomen, vare sig den såldes på exekutiv auktion eller på annat sätt, måste han öfvertaga den med hypotekslånet. Att vi här skulle få en liknande lagbestämelse föreställer jag mig vore ganska nyttigt, och det är därför, som jag yrkar bifall till motionen.

Skulle en del låntagare, som kvarstanna och icke handla på samma sätt som en del andra göra, få betala den förlust, som genom dessas handlings sätt ådrages föreningarne, så synes mig detta vara ganska hårdt. Skulle de deremot icke kunna det, så skulle det kunna komma att gå derhän, att till och med de statsobligationer, som till ett belopp af 30 millioner kronor äro insatta i hypoteksbanken, skulle behöfva användas för att betäcka de förluster, som hypoteksföreningarne icke kunnat gälda. Det är därför, synes det mig, ganska viktigt, att en lagstiftning kommer till stånd i den riktning motionären anvisat.

Jag yrkar, som sagdt, bifall till motionärens förslag.

Herr Petersson i Brystorp: Herr Danielson nämnde, att, när man gifvit sig in i en dylik hypoteksförening, man också finge lof att ställa sig utsökningslagen till efterrättelse. Ja, det kan ju vara sant. Men då dessa delegare ingingo i en hypoteksförening, så bestämdes, huru mycket de skulle betala i ränta och årlig amortering, och ingen trodde väl då, att vare sig den ene eller andre delegaren skulle kunna genom kringgående af lagen komma ifrån sitt lån, utan att lånen skulle vidhäfta jorden. Så hade det varit vid inteckningar förut, att de hänfört sig till jorden och icke uteslutande till personen.

Jag hemställer till herr Danielson sjelf, huruvida han skulle känna sig så synnerligen belåten, om han vore låntagare i en hypoteksförening och finge se, att öfriga delegare rundt omkring honom hölle på att lemna föreningen på ett — jag vågar verkligen använda uttrycket — svikligt sätt, och det vore fara för att banken skulle komma på obestånd och han sjelf få skjuta till. I sådant fall skulle han nog vara med om en lagförändring.

Herr Danielson sade vidare, att olägenheterna icke särskildt gjorde sig gällande för de små låntagarne. Jo, det är som jag

*Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)*

Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)

nämnde, när jag sist hade ordet. För de små läntagarne lönar det sig icke att ställa till med en exekutiv auktion. Kostnaderna för en sådan skulle blifva så stora, att man ingenting vunne derpå, men de större läntagarne hafva en oskäligen vinst på ett sådant tillvägagående. Gör icke Riksdagen någon ändring i de nuvarande bestämmelserna, så få delegarne snart så svårt att kvarstå, att de liksom genom en storm drifvas ut. Jag kan icke vara med om att afböja en åtgärd, hvarigenom detta skulle kunna förekommas, och yrkar därför fortfarande bifall till motionen.

Medan jag har ordet, skall jag gent emot herr Lundells yttrande, att man för befrielse från en inteckning på 2,000 kronor fordrade en afgift af 2,500 kronor, be att få erinra derom, att det alldeles icke är meningen att gå till väga på sådant sätt, utan meningen är, att inteckningen fortfarande skall vidlåda jorden, till dess skulden blifvit amorterad, på sätt inteckningshandlingen bestämmer. Jag tycker, att vi böra hålla styft på hvad inteckningshandlingen föreskrifver, så att icke några särskilda omständigheter sedermera skola få komma emellan.

Herr Folke Andersson: Herr talman, mine herrar! Det skulle förefalla mig mycket besynnerligt, om kammaren skulle anse sig berättigad att lagstifta på det sätt, att den skyddar den starke på den svages bekostnad. Om hypoteksbanken har gifvit lån mot första inteckning i egendom och förbehållit sig en viss ränta, och en annan, som också lemnat lån, har andra inteckningen, så beräknar väl äfven denne att hafva någon säkerhet för sin fordran. Om en låntagare kommit på obestånd och icke kan fullgöra sina förbindelser, så måste ju den intecknade egendomen försäljas för att dermed betäcka skulderna. Om deremot hypoteksinteckningen icke komme att kvarstå, skulle större trygghet vid egendomens försäljning beredas innehafvaren af andra inteckningen.

Och hvart skulle det taga vägen, om vi nu skulle slå in på den väg motionären ifrågasatt? Om två personer sluta en öfverenskommelse med hvarandra, den ene lånar af den andre mot viss årlig ränta, skall man då sedan lagstifta och söka skydda fordringsägaren mot låntagaren på det sätt, som i denna motion ifrågasättes, för att förebygga den förlust fordringsägaren möjligen kan vara i fara att lida? Jag kan icke tro det. Och skulle man genom lag söka skydda hypoteksbanken, så borde man väl äfven göra det med andra banker och andra kassor, som lemna ut dylika inteckningslån.

För öfrigt skulle den föreslagna bestämmelsen blifva af någon betydelse endast beträffande de äldre hypotekslånen, ty vid de nyare hypotekslånens afslutande få läntagarne alltid förbinda sig att, i händelse af lånets förtidiga inbetalande, gälda den skada, som deraf kan blifva en följd.

Under sådana förhållanden hoppas jag, att kammaren icke skall befinnas villig att ingå på en sådan lagförändring, som den af motionären ifrågasatta, och ber jag för min del få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Danielson: Jag ber om ursäkt, att jag ännu en gång begärt ordet. Det var med anledning af ett yttrande af talaren på östgötabänken, då han nemligen sade, att det skulle komma en storm, som skulle taga bort de stora låntagarne ur hypoteksföreningarne, under det att de små skulle få stå qvar och betala för de stora. För min del tror jag dock, att, om det kommer en sådan storm, nog äfven de små komma att blåsas bort; icke heller de lära då blifva qvar.

För öfrigt tror jag, att hans farhåga, att de små låntagarne skulle få betala, är öfverdrifven. I den vägen hafva vi nog ingenting att frukta, ty i hypoteksföreningarne har aldrig ett öre utdebiterats för att betala dessa förluster, utan har det varit någon liten förlust i en hypoteksförening, så har reservfonden godt räckt till. Och så länge det ännu icke inträffat, att någon enda låntagare — stor eller liten — behöft tillskjuta någonting, så kan jag icke finna, att det är skäl för Riksdagen att ingripa och för dessa hypoteksföreningars skull bringa till stånd en undantagslagstiftning. Ty oaktadt det står i skuldsedlarne, hvad talaren på östgötabänken omnämnde, så är ändå utsökningslagen en allmän lag, som bör sättas högre än dessa skuldsedlar. Och det är orimligt att nu börja på att stifta undantagslagar för en bankinstitution, ty det kan leda till så konstiga följder, att man sannerligen icke vet, hvart det skall taga vägen.

Jag kan därför icke tillmäta herr Peterssons yttrande någon den ringaste betydelse. Det har ännu icke inträffat något enda fall, som han kan peka på, då en enda delegare — stor eller liten — i en hypoteksförening behöft tillskjuta ett enda öre, utan de hafva betalt sina kontraktsenliga annuiteter — sin ränta och sin amortering — och mera har jag icke hört, att någon har fått betala. Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Herr *Peterson* i Hasselstad förenade sig med herr Danielson.

Herr Ericson i Ransta: Det kan ju icke förnekas, att, sådana förhållandena nu äro, svårigheter kunna inträda och att en verklig fara kan uppstå för delegarne i dessa hypoteksföreningar, såsom äfven här blifvit påvisadt.

Men det kan å andra sidan sättas i fråga, huruvida det kan vara riktigt att göra en undantagslagstiftning just för denna bank, och det har dessutom af flere talare påvisats, att en verklig orättvisa mot innehafvaren af andra inteckningen skulle föranledas genom en lagförändring i det syfte, motionären ifrågasätter.

Dessutom vill jag erinra om, att vid behandlingen i afton af en annan motion rörande hypoteksbanken har betonats, att Riksdagen icke borde blanda sig i bankens angelägenheter, utan att det vore angelägenheter, som endast rörde delegarne sjelfva. Jag tror också, att, då från bankens egen sida en verklig utredning kommer till stånd, den fara skulle kunna undvikas och de svårigheter undanröddas, som de öfverklagade försäljningarne medföra, utan att man behöfver att, såsom här är föreslaget, tillgripa en

*Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
executiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)*

Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)

undantagslagstiftning. Jag tror, att man mycket väl skulle kunna få bort dessa kapitalrabatter och få dem fördelade på medlemmarne, så att hvarje delegare i en hypoteksförening finge sin del i dessa kapitalrabatter. Detta tror jag vore den rätta vägen att få bort den fara, som man här påvisat, och därför ber jag få yrka bifall till utskottets förslag, i förhoppning, att då den utredning, som från hypoteksbankens egen sida är ifrågasatt, kommer till stånd, denna fråga skall erhålla en sådan lösning, att den nu föreliggande faran skall kunna undgås.

I detta syfte är det, jag yrkar bifall till utskottets hemställan och afslag å motionen.

Herr Lundell: En lagstiftning i den riktning, som motionären afser, är, såsom jag redan erinrat, alldeles otvifvelaktigt till fördel för hypoteksföreningarna, och kunde man genomföra den utan att allt för starkt förnärma tredje man, så skulle jag vara benägen för att en sådan lagstiftning komme till stånd. Men något särskildt yrkande kan jag icke göra, utan vill blott konstatera, att en dylik åtgärd skulle vara fördelaktig för alla delegare i hypoteksföreningarne, som vilja redligt fullgöra sina förbindelser.

Herr Danielson: Jag ber att få tillägga en omständighet, som jag glömde nyss.

Som herrarne veta, hålla icke hypoteksföreningarna bestämmelserna angående dessa äldre förbindelser; utan om dessa förbindelser äro amorterade till exempel till hälften, får en fastighetsegare begagna samma pant och antingen ingå i samma afdelning, t. ex. med användande af en omslagsrevers, eller också gå in i en annan afdelning och pantsätta samma förbindelse på 64 år eller omkring 60 år. Således hålla hypoteksföreningarna icke sjelfva dessa bestämmelser. Ty skulle de hålla dem strängt, skulle de icke taga mot samma förbindelse såsom pant, utan då skulle förbindelserna löpa ut, så att egendomen någon gång blefve fri från dem. Men så sker nu icke, och derigenom blifva förbindelserna så fastslagna i fastigheten, att de aldrig kunna komma derifrån.

Herr Petersson i Brystorp: Herr vice talman! Ja, det har verkligen gått så till, som den siste talaren nämde, att personer på gamla inteckningar fått nya lån. Men det var på den tiden, då man icke vid förnyandet af inteckning fick sätta ned beloppet till den summa, som banken verkligen hade att fordra. Men numera, sedan det tillåtes vid inteckningsförnyelse att sätta ned inteckningen till det verkliga beloppet af skulden, är jag öfvertygad, att dylikt icke kommer till stånd. Ty nu är det ju bättre att gå till annat ställe och låna, der man får bättre ränta.

Man har talat om andra banker, men det är en mycket stor skilnad mellan andra banker och hypoteksbanken; ty i hypoteksbanken är den ena gäldenären ansvarig för den andra, men i andra låneinrättningar är det icke så. Och då undrar jag, om icke hypo-

teksbanken gjort sig förtjent af en undantagsställning. Och hos hypoteksföreningarna får man ju aldrig större lån än till halfva fastighetsvärdet.

Då jag anser, att motionären har rätt i sin motion, och då det blott är fråga om en skrifvelse, tycker jag, att det icke är någon fara att bifalla motionen.

Herr Bruzelius: Så vidt jag kan förstå, är här fråga om en undantagslagstiftning till förmån för den starke, hypoteksföreningarna — men alldeles icke till förmån för den svage. Meningen är ju, att det skulle blifva »sådan förändrad lagstiftning uti ifrågasvarande ämne, att vid exekutiv försäljning af fastighet, in-tecknad till säkerhet för skuldförbindelse till hypoteksförening, föreningens rätt och säkerhet enligt den in-tecknade förbindelsen varder behållen».

Jag kan icke förstå annat, än att samma skäl, som betingar den föreslagna förmånen för hypoteksföreningarna, äfven talar för att bereda skydd åt andra, t. ex. allmänna kassor och inrättningar och äfven enskilda personer, som hafva in-teckningar af samma beskaffenhet som hypoteksföreningarna. Jag kan således icke se, att här behöfves eller bör vidtagas en undantagslagstiftning för hypoteksföreningarna. Derfor yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef likväl begärd, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 77, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 57 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 10.

Föredrogs och bifölls lagutskottets utlåtande n:o 78, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af §§ 9, 11 och 14 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

*Angående
ändrad lag-
stiftning om
hypoteksföre-
nings rätt vid
exekutiv
försäljning af
fastighet.
(Forts.)*

§ 11.

*Angående
undervis-
ningen i geo-
grafi vid de
allmänna
läroverken.*

Skedde föredragning af Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående undervisningen i geografi vid de allmänna läroverken.

Uti en i Andra Kammaren väckt motion, n:o 241, hemställde herr *E Svensson* från Karlskrona:

»att Riksdagen må i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes påbjuda, att större timal inrymmes åt geografiundervisningen vid de allmänna läroverken;

att geografin äfven i de högre klasserna måtte skiljas från historien; samt

att vid tillsättandet af lärarebefattningar geografin måtte förklaras för särskildt undervisningsämne».

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Ordet begärdes af

Herr *Svensson* från Karlskrona, som yttrade: Utskottet säger i sin motivering, att denna min motion remitterades »till utskottet den 18 april, då utskottet redan fattat beslut rörande öfriga till detsamma hänvisade läroverksmotioner, hvarför den ifrågavarande motionen ej kunde behandlas i utlåtandet öfver dessa».

Ja, mine herrar, ingen kan högre än jag beklaga, att omständigheter förekommit, som hindrat mig att framlägga denna motion förrän så sent på denna riksdag. Men jag kan sannerligen icke förstå utskottets motivering derutinnan, att, därför att utlåtandet om läroverksreformen redan var färdigskrifvet, motionen icke kunde närmare behandlas af utskottet, än som skett. Äfven om denna motion hade kommit in i det utlåtande, som så jemmerligen sön-derrefs af Andra Kammaren härom aftonen, tror jag icke, att det skulle föranledt någon närmare utredning af denna motion.

De uttalanden, som blifvit gjorda om geografiundervisningens vigt, exempelvis af dåvarande ecklesiastikministern *Wennerberg* år 1889, då han yttrade, att »med hänsyn till den ogynsamma ställningen, hvari geografin för närvarande onekligen befinner sig vid våra läroverk, och då åtgärder utan tvifvel böra företagas till dess förbättring, helst sedan denna vetenskap numera vunnit en storartad utveckling, torde i första rummet böra sörjas för att geografin blir tillbörligt tillgodosedd vid lärarebildningen», och de uttalanden, som blifvit gjorda af flere fackmän, hafva dock icke föranledt någon annan åtgärd än att genom den nya författning, som utfärdats af Kongl. Maj:t, detta viktiga läroämne, som är så synnerligen behöfligt för den praktiska utbildningen särskildt med afseende på handel och industri, de hafva icke föranledt, säger jag, någon annan åtgärd, än att undervisningstiden i geografi i 4:de klassen minskats och i 3:dje klassen ökats med en timme. I

de 5 lägre klasserna blef dessutom geografien skild från historien, men deremot icke i de högre.

Hvad som är en väsentlig orsak till geografins svåra ställning vid våra läroverk är, att icke geografien blifvit ett särskildt läroämne, så att mera utbildade lärare i geografi kunna finna med sin fördel öfverensstämmande att söka dessa befattningar.

Med det läge, frågan för närvande har, och med det uttalande, som utskottet likväl gjort, då det säger, att, »ehuru de i nämnda utlåtande väckta förslagen om de allmänna läroverkens reformerande i praktisk riktning icke denna gång ledt till något resultat, så torde dock en dylik reform ej vara allt för aflägsen» — med anledning af detta uttalande hoppas jag, att i en framtid frågan skall få ett bättre läge. Jag hoppas också, att denna motion vid en kommande riksdag skall frambäras af en motionär, som har större förutsättningar än jag att föra frågan till önskad utgång. Vid det läge, som frågan för närvarande har, skall jag icke tillåta mig att göra något yrkande.

Vidare anförde:

Herr Eklund från Norrköping: Jag kan icke underlåta att uttala mina sympatier för den af herr Svensson väckta motionen, då jag temligen noga känner det tillstånd, hvori geografiundervisningen vid våra läroverk för närvarande befinner sig. Jag hade därför mycket gerna sett, att utskottet hade egnat litet mera uppmärksamhet åt motionen, än nu skett, och jag anser, att utskottet åtminstone bort kunna uttala några ord, uttryckande utskottets egen uppfattning af densamma.

Jag skall ej heller ingå i någon egentlig framställning härvidlag, utan helt kort och godt yttra mig, då det icke förefinnes någon egentlig anledning att tro, det ett yrkande skulle vinna någon framgång, men jag vill särskildt påpeka, såsom ett bevis på de menkliga förhoppningarnas ofta inträdande besvikning, hurusom utskottet säger, att, ehuru förslagen om de allmänna läroverkens reformerande i praktisk riktning icke denna gång ledt till något resultat, en dylik reform dock ej torde vara allt för aflägsen.

När vi se detta yttrande i ljuset af hvad som nyss passerat i Första Kammaren, då äfven nämnda kammare afslagit sitt tillfälliga utskotts förslag till en skrifvelse till Kongl. Maj:t angående en läroverksreform, och då således både Första och Andra Kammaren afslagit hvad deras respektive utskott föreslagit i denna fråga, så ser man, att förhoppningarna om att en läroverksreform skall kunna genomföras ej äro synnerligen stora. Det kan ju gå på samma sätt vid nästa års riksdag, och då är det bra hårdt, att frågan om geografiundervisningen alltjemt skall förklaras hvilande.

För min del skall jag, såsom nyss antydts, icke framställa något yrkande, utan endast uttala samma förhoppning som motionären, nemligen att en kommande Riksdag måtte välvilligare behandla en möjligen då framkommande motion i det föreliggande ämnet.

*Angående
undervis-
ningen i geo-
grafi vid de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Herr Höjer: Herr talman! Ehuru föreliggande fråga, såsom varande en speciel skolfråga, sannolikt är af natur att icke mycket intressera herrarne, anser jag dock, då jag sjelf är lärare i historia och geografi, mig skyldig att angifva min uppfattning af den föreliggande motionen.

I likhet med motionären kan jag icke annat än hysa en viss förundran öfver det något lättvindiga sätt, hvarpå kammarens tillfälliga utskott behandlat hans förslag. Att såsom skäl för att icke ingå på detsamma anföra den omständigheten, att motionen kommit för sent för att upptagas till behandling i samband med läroverksreformen, det skälet finner jag icke fullt tillfredsställande, då jag nemligen icke kan förstå, att denna fråga om geografians ställning vid våra läroverk på det ringaste sätt hör med till de organisationsförslag, som vi redan hafva behandlat. Om åter det tillfälliga utskottet resonnerat så, att behandlingen af frågan om geografians ställning vid våra läroverk också skulle hafva medfört skyldighet för utskottet att inlåta sig på undervisningsplanen i det hela, så är detta ett resonnement, som jag för min del icke kan godkänna.

Vidare föreslår motionären endast en skrifvelse till Kongl. Maj:t i frågan, och det synes mig, som om utskottet skulle mycket väl kunnat med en längre eller kortare motivering vare sig afstyrka eller tillstyrka en dylik skrifvelse. Det synes mig, som om motionären från början till slut anfört ganska bindande skäl för sin motion, och jag skall därför anhålla att få i alla delar instämma både med hans motivering och med det yrkande, hvartill han kommit.

Det torde väl för herrarne vara temligen bekant och äfven af litet hvar erkänt, att geografin är ett ämne, icke på reträtt, utan alldeles tvärtom på framryckande vid vår elementarundervisning, dels därför att ämnet hör till de mest instruktiva, som man kan meddela pojkarne i våra läroverk, dels också därför, att det är ett af de ämnen, som i sjelfva verket har den mest praktiska nytta för litet hvar, äfven sedan man lemnat läroverket, och denna nytta är äfven af det slag, att den ökas för hvarje dag, som går. Det synes mig också, att just därför, att detta ämne är så pass viktigt och har den stora betydelse, det verkligen har, den tid, som är åt detsamma tillmätt, är väl obetydlig, och att den lilla förändring, som i afseende å geografians ställning blifvit införd genom nya skolstadgan af år 1895, icke utöfvat något stort inflytande på ämnets ställning vid vår undervisning. Man har tagit bort en timme i fjerde klassen samt ökat på med en timme i den tredje samt derjemte skilt geografin från historien i de lägre klasserna; men man har icke, såsom motionären riktigt påvisat, skilt geografin från historien i de *högre* klasserna, hvilket enligt min tanke varit ännu mera önskvärdt.

Hvad slutligen beträffar geografin såsom ett särskildt ämne både i studentexamen och vid tillsättande af lärareplatser, är jag af den mening, att ju förr en skilsmessa af geografin från historien i dessa fall kan åvägabringas, desto bättre. Det är af vikt,

att geografin i studentexamen göres till ett särskildt ämne, för hvilket särskilda betyg gifvas, och det är likaledes af vigt, att vid besättandet af lärareplatser geografin upptages såsom ett eget ämne, skildt ifrån historien. Säsom förhållandet nu är, söker man plats till en adjunktur eller ett rektorat i historia och geografi, sammanförda till ett enda ämne, ehuru för en verklig kompetens till detta kombinerade ämne erfordras ådagalagda insigter icke blott i historia och geografi, utan äfven i statskunskap. Jag skall således vara hemma i *tre* ämnen för att i full mening blifva kompetent att söka en lärareplats i historia och geografi. Detta synes mig dock något obilligt.

Dessutom är det för geografis ställning en aldeles bestämd fördel, att dess hopkoppling med historien upphör. Geografin är, enligt mitt förmenande, icke egentligen ett historiskt, utan ett naturvetenskapligt ämne, hvarför jag anser, att geografin bör vara fristående, så att densamma efter omständigheterna kan vid ansökan förenas vare sig med naturvetenskap eller historia. Det skulle, enligt min tanke, vara mycket korrektare än att, såsom nu är fallet, läraren i historia *ovilkorligen* skall undervisa äfven i geografi, ehuru han måhända ingen geografi kan.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, skall jag anhålla att få, med afslag å utskottets hemställan, yrka bifall till motionen.

Herr *Kardell* instämde med herr Höjer.

Herr Boëthius: Herr vice talman, mine herrar! Jag hoppas, att kammaren ursäktar, om jag icke ingår på någon närmare pedagogisk utredning. Jag tror nemligen, att det icke är så aldeles nödvändigt.

För min del hyser jag den allra största aktning för geografin såsom skolämne, och jag kan försäkra herrarne, att inom utskottet fans det mycken sympati för motionen. Men inom utskottet ansågo vi verkligen, att det mest praktiska vore att för närvarande på de anförda skälen låta frågan falla.

Gent emot herr Höjer skall jag be att få nämna, att utskottet icke såsom skäl för sitt afstyrkande åberopat sig derpå, att motionen så sent blifvit väckt. Vi ha anfört detta endast för att, så att säga, försvara oss, derför att vi icke upptagit denna fråga till behandling i sammanhang med öfriga läroverksfrågor. Skälet för vårt afstyrkande har legat deri, att vi ansett, att det verkligen finnes ett organiskt samband mellan denna och öfriga skolfrågor och att det på grund häraf är mycket vanskligt att begära en ökning af timantalet för detta speciella ämne utan att på samma gång revidera läroplanen i dess helhet. Ty om man det gör, så vet man egentligen icke, hvart man kommer, och det skulle då lätt kunna inträffa, att resultatet endast blefve ett ökad mängd läseri inom skolorna.

För öfrigt ber jag att få påpeka, att den senaste reformen verkligen har i någon mån förbättrat geografis ställning, i ty att repetition af detta ämne dock nu har blifvit påbjuden för de högre

Angående undervisningen i geografi vid de allmänna läroverken.

(Forts.)

Angående undervisningen i geografi vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

klasserna på latinlinjen. Detta har dock kunnat ske endast genom att låta denna repetition ingå i feriearbetet, ty man har icke kunnat rubba geografiens ställning i allmänhet utan att på samma gång förändra läroplanen i dess helhet. Jag tror därför, att det vore mycket oklokt, om Riksdagen nu begärde en ensidig utredning af detta ämnes ställning. Denna reform bör, enligt min uppfattning, genomföras i sammanhang med den ifrågasatta stora omorganisationen. Och i motsats mot den föregående talaren miss-tröstar jag icke om att tiden för denna snart skall vara inne, ty att frågan nu föll i Första Kammaren, berodde enligt min uppfattning icke på motvilja mot reformen, utan på rent praktiska skäl.

Slutligen ber jag att få påpeka ännu en sak. Den ändring af geografiens ställning, som motionären och herr Höjer förordat, förutsätter en ändring af undervisningsplanen vid universiteten, förutsätter skapandet af professurer i geografi vid universiteten. För min del skulle jag nu vara ytterst tacksam, om man ville skapa sådana professurer, men jag anser mig icke ha rätt att så här i riksdagens sista timme på rak arm leda Andra Kammaren till ett uttalande, som kan medföra sådana konsekvenser. Denna fråga om geografiens ställning vid universiteten anser jag böra pröfvas lugnt och i sitt sammanhang.

På grund häraf och ehuru jag hyser stora sympatier för motionens syfte, tror jag dock, att kammaren gör klokast i att nu bifalla utskottets förslag, och får jag därför till detsamma yrka bifall.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner af herr talmannen gifvits å de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Efter föredragning af statsutskottets memorial n:o 73, med förslag till åtskilliga stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda memorial hemställt.

§ 13.

Likaledes bifölls sammansatta banko- och lagutskottets härför föredragna utlåtande n:o 1, rörande herr M. Dahns motion angående förändringar och tillägg i lagen om Rikets Ständers bank af den 1 mars 1830.

§ 14.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse

till Kongl. Maj:t med anhållan om utredning angående fångarbetets lämpligaste anordning.

Jemlikt föreskriften i § 63 mom. 3 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 15.

Efter föredragning till sist af statsutskottets utlåtande n:o 76, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anskaffande af tomt till nytt posthus i Stockholm m. m., biföll kammaren den af utskottet i nämnda utlåtande gjorda hemställan.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöröman beviljades herr *John Olsson* under morgondagen.

§ 17.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial:

n:o 79, angående statsregleringen för år 1897; och

n:o 80, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående väckta motioner om pension åt aflidne registratorn i justitieombudsmansexpeditionen Oriel Otto Afzelii enka; samt

lagutskottets memorial n:o 81, i anledning af dels återremiss, dels skiljaktiga beslut i vissa delar af lagutskottets utlåtande n:o 72, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, lag angående ändrad lydelse af 3, 58 och 69 §§ i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866, lag om ändrad lydelse af 6 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875 och lag om ändrad lydelse af 58 § i förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 juni 1875, dels ock väckt motion angående ändring i förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 augusti 1881.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 10,40 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.